

FEJEZETEK A KISVÁRDAI SZAKKÉPZÉS TÖRTÉNETÉBŐL
A tanoncképzéstől az 1945-ös fordulatig
(1885-1945)

Készítette: Marczinkó István

„Hogy pedig mind a házi, ecclesiai és polgári társaságbeli rend jobban épülhessen, szükséges dolognak tartatott eleitől fogva, hogy a felső rendek scholákat állíttanának, tartanának, melyekben az iffiúságot minden szükséges és szép tudományokra még gyermekkorukban megtaníttatnák. Hogy mind szülőknek, mind Isteneknek, mind pedig hazájoknak jobban szolgálhatnának idejében.”
(Apáczai Csere János: Magyar Enciklopédia)

A képen látható elemi iskolában működött a tanoncképző iskola 1885-től a szakképző iskola megépítéséig (1948-as államosításig)

I. Bevezetés

A magyar szakképzés története szerves része a magyar iskola ezeréves történetének. A neveléstörténet kissé „mostohán” bánt a szakképzéssel. Napjainkban legalább olyan kiemelt feladata van, mint a közoktatás többi területének. Ahhoz, hogy napjaink helyzetét megfelelően tudjuk elemezni, szükséges a múlt ismerete is. A szervezett szakképzés rövid múltra tekint vissza, de annál sokoldalúbb terület. Valójában a szervezett szakképzésről csak 1884-től, az első magyar teljeskörű ipartörvény megjelenésétől kezdve beszélhetünk. Kisvárdán a megyében másodikként 1885-től kezdve indították el a szervezett tanoncképzést.

Végzettségemet tekintve magyar-történelem szakos tanár vagyok, 15 évig dolgoztam a kisvárdai II. Rákóczi Ferenc Szakközép- és Szakiskolában. 1992-től kezdetben tanárként, később igazgatóhelyettesként a 2007-ben bekövetkezett nyugdíjazásomig. Mindig fontos feladatommak tartottam az iskola múltjával való foglalkozást. Tudatosan törekedtem arra, hogy részletesebben is megismerjem az iskola működésének történetét a fejlesztési irányokat és összegyűjtsem a jelenben hasznosítható tapasztalatokat. Pályázati munkámban a szakképző iskola megalakításától 1945-ig mutatom be az iskola történetét. Ez a 60 esztendő viszonylag egységes neveléstörténeti fejlődési szakasznak tekinthető.

Horváth Márton 1996-ben a neveléstörténet és neveléstörténet-írás országos konferenciáján elhangzott előadásában is azokat a jövőbe mutató kérdéseit fogalmazta meg, amely a mai pedagógus céljaként kell, hogy megfogalmazódjon. A gazdaság és szakképzés kapcsolatrendszerének sokoldalú vizsgálatát hangsúlyozta. Hogyan épül be az adott korszak tudományos felfogása az oktatási, nevelési, képzési gyakorlatba?

Ezen témakörökhöz kapcsolódva a következő kérdések fogalmazódnak meg. Milyen kapcsolat volt a gazdasági szektor, a termelés és az iskola, az oktatás között? Kik voltak az iskola fenntartói? Milyenek voltak a kapcsolatok az iskolai szereplők között? Milyen volt a felügyeleti rendszer és mennyire volt hatékony az oktatás nevelés és képzés szempontjából? Hogyan viszonyult az elmélet és a gyakorlat egymáshoz? Mi az oka a térségünk viszonylagos elmaradásának és melyek azok a területek, amelyekre joggal lehetünk büszkék? Ezekre a kérdésekre igyekeztem megtalálni a megfelelő válaszokat, következtetéseket.

A kutatómunkához alapvetően az elsődleges dokumentumokat próbáltam meg felkutatni. Az iskolai irattár sajnos eléggé hiányos. Az 1920/21 tanévtől az 1939/40-es tanévig használtam fel a kutatáshoz a felvételi-, előmeneteli és mulasztási naplót. Sajnos iskolai évkönyvek nem állnak rendelkezésre, – nem is készültek – így a különböző tanévek tanulmányozása során elsősorban az intézeti irattár anyagaira (naplók, statisztikák, beszámolók, különböző jelentések) támaszkodtam. A

kisvárdai Várday István Városi Könyvtárban lévő dokumentumokban a helytörténeti leírások is érintették a választott témát, ezek főleg a társadalmi, gazdasági változásokat preferálták. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárban viszont a céhekkal kapcsolatos leírások, tanfelügyelői jelentések is hozzáférhetőek. Hasznos adatokat találtam a Szabolcs-Szatmár megyei Helytörténetírás III-IV. kötetében.

Kisvárdai virágzó szakaszában volt egy heti lap, amely nagyon sok információval szolgált. A tények, adatok felkutatásában a Kisvárdai Lapok 1888-tól 1910-ig megjelent újságcikkekre támaszkodtam. A laptulajdonos és főszerkesztő Dr. Vadász Lipót egyben az ipariskolai bizottsági elnöki szerepet is betöltötte.

Ács Zoltán volt múzeum igazgató 1983-ban Tanulmányok Kisvárdai történetéből c. kiadványában a következőket írja: „Kisvárdai történetének forrásai nem annyira a ritkán tartott képviselőtestületi jegyzőkönyvek, hanem a hetente megjelenő, minden helyi gondot, törekvést és eseményt hűségesen ismertető, megoldást javasoló vitázó újságcikkek.”

Alapkérdésnek tekintettem, hogy a dokumentumokat a felvázolt kérdésekre adott szempontok szerint csoportosítsam. Ezért a kérdésekre történő megválaszolási szempontokat követtem a dokumentum csoportokban.

Az országos tendenciákba való beágyazásnál dr. Győriványi Sándor: A szakképzés története Magyarországon című tanulmánykötetét használtam. A megyei áttekintéshez Péter Imre: Szakmunkásképzés Szabolcs-Szatmárban 1883-1983 című kötete szolgált adatokkal.

Az időszak meghatározásánál a terjedelem miatt a tanoncképzés megszervezésétől az 1945-ig tartó időszakot választottam. 1945-ig ez a szakasz történelmünknek, gazdaságunknak, politikai beágyazódásunknak viszonylag egységes korszaka.

Kisvárdai, 1885. A polgári fejlődést célul kitűző községi vezetés a tanoncképzés megindításával a jövőt alapozta meg. A településen kialakult sokszínű kisipar, élénk kereskedelem indokolta a tanoncok szervezett, iskolarendszerű képzését. Az a tény, hogy a település már az 1900-as évek elején több száz tanuló szakképzéséről gondoskodott, jelezte a fejlődő gazdaság meglévő igényét a megfelelően képzett szakemberekre. Kisvárdának kezdetben sem önálló tanoncképző iskolája, sem nevelőtestülete hosszú ideig nem volt. A képzés tárgyi, személyi feltételrendszerét és színvonalát meghatározta a kor gazdasági, technikai fejlettsége és társadalmi rendje.

A megye társadalmilag, gazdaságilag és kulturálisan is elmaradott, ez a lemaradás történelmi örökség, hiszen már ebben az időben is fejletlen volt az ország többi részéhez viszonyítva ez a régió.

A téma sokoldalú megközelítésével igyekeztem feltárni azokat az okokat, összefüggéseket, amelyek indokolták megyéknek az ország más területéhez viszonyított lassúbb ütemű gazdasági és

kulturális fejlődését. Kerestem továbbá a kisvárdai szakmunkásképzésnek – az országos tendenciáktól eltérő – sajátos vonásait, a profil- és struktúraváltásban bekövetkezett módosulásait. Vizsgáltam, hogy milyen útravalót ad egy tizenöt éve az intézetben dolgozó iskolavezető számára a szakképzés helyi történetének a feldolgozása. A kutatás során a kronológiai és logikai sorrend alapján igyekeztem összefoglalni és elemezni a választott korszak jellemző sajátosságait. Figyelembe vettem továbbá a kulcsfontosságú törvényi változásokat és a szakképzés folyamatos átalakítását. Az időszakonként módosuló ipartörvények jelentősen befolyásolták a szakképzés struktúráját. A pályamunkához gazdag mellékletek kapcsolódnak, melyek megerősítik és magyarázzák a szöveges fejezetekben leírtakat.

II. Előzmények a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei szakmunkásképzésben

A szervezett szakképzés először a céhek keretében valósult meg. Magyarországon. A céhek a XIV. század elején, az ipar és a városi élet fejlődésével együtt jelentek meg. A középkorban a céh az azonos foglalkozású iparosok kiváltságokkal körülbástyázott szervezete volt. Először Itáliában és Németországban alakultak ki egy-egy védőszent oltalmában bizakodva. A céh valójában érdekvédelmi szervezet volt, célja a piaci körzet védelme a külső áruk versenyével szemben. Ezért igyekezett tagjai számára bizonyos korlátok között anyagvásárlási és árueledési monopóliumot biztosítani úgy, hogy egyidejűleg megszabta a termékek előállításának módját, személyi és tárgyi feltételeit. A magyarországi céhes fejlődés három szakaszra különíthető el.

Az első szakasz a XIV. századtól a XVI. század második feléig tartott. Jellemzője, hogy a céhes kézművesipar a nagyobb, többnyire szabad királyi városokba és bányavárosokba koncentrálódott. Ez a céhek magyarországi megjelenésének kora.

A következő szakaszban már a céhek száma megszorodik, és az ország más régióiban is megjelennek ezek a nagyon fontos tőkés üzemszervezeti formák. A fejlődésnek ez a második szakasza a török hódoltság idejét és a kuruc korszakot foglalta magában, s hozzávetőlegesen a XVIII. század második feléig terjeszthető ki. A viszonylag nagyszámú céh létrejötte tükrözte a háborús pusztítások és más nehézségek ellenére is végbemenő gazdasági, társadalmi fejlődést.

A harmadik szakasz gyakorlatilag a céhek megszűnéséig, 1872-ig tartott. Ekkor már az állami ellenőrzés fokozódott, a céhek jogait korlátozták, hogy ne lehessenek a kibontakozó kapitalista jellegű iparfejlődés akadályai.¹

Megyénkben is az országos kezdeményezésekhez hasonlóan a XVI. század végén alakultak meg a céhek. A legtöbb járási székhelyen azonban a céhalapítás még ennél is későbbi időpontra esett. A

---

¹ . Györiványi Sándor: Fejezetek a magyar szakképzés történetéből I. Új pedagógiai Szemle, 1996. 10. 94-95.o.

levéltári feljegyzések szerint a nagykállói és nyírbátori céhek voltak a leginkább működőképesek, az utóbbi 1581-ben alakult és a Báthoryak alatt különösen fellendült, kiváltságlevéllel rendelkezett.

Tekintettel a megyei kézművesipar viszonylagos elmaradottságára, nem csoda, hogy a legtöbb területen akkor kezdtek alakulni a céhek, amikor azok eltörlésének gondolata már felvetődött. Még Nyíregyházán is csak a XIX. század elején nyertek önálló céhalapítási jogot az iparosok, eddig az időpontig a kállói céhhez tartoztak, mint filiális (fiók) céhek. Csak 1818-ban nyerték el önállóságukat. (Péter Imre: Szakmunkásképzés Szabolcs-Szatmárban 1883-1983. Szabolcs Szatmár Megyei Tanács VB. Művelődési Osztálya, 1983. 6.p.)

Az 1851. évben kiadott Ideiglenes Utasítás is megemlíti a tanítványokra vonatkozó előírásokat a 120-126. §.² Azt kell megállapítanunk, hogy a céhek életében a szakképzési funkció már a kialakulás kezdeti szakaszában is az első helyen állt. Ugyanis fontos gazdasági érdeke volt a céhnek, a mesternek a szakmai tanítás, az inas- és legénytartás, mert ők adták az olcsó munkaerőt, ők voltak a termelők, a segéd munkások, a cselédek. Tehát alapvetően nem valami humanitás vagy hazafias érzelem vezérelte a mestereket az inasképzésben, legénytartásban, hanem elsősorban önszorgasági érdekek.

Kisvárdai jogállására és középkori népességére vonatkozólag az első jelentősebb írásos feljegyzésből, az 1333-35. évekből fennmaradt pápai tizedlajstrom adataiból tudunk következtetéseket levonni. Az akkor még villaként, azaz faluként jelölt település lakossága egyenlő nagyságú lehetett a megyebeli Kállóval, vagy a távoli régióban található Gyöngyössel. A község egyházi és gazdasági központ volt, plébánosa 1319-től már káplánt tartott. Kisvárdai először 1421-ben szerepel oppidumként, azaz mezővárosként a felsorolásban.³ A település története a XIII. századtól kezdve elválaszthatatlanul összefonódik a Várdai család életével.

Kisvárdai a XV. században az ország gazdasági fejlődésének eredményeként egyre nagyobb mértékű árucseréi színhelye lett. A fejlődés eredményeként mezővárossá váló település egyre nagyobb jelentőségűvé vált Felső-Szabolcs életében.⁴

A céhszervezet virágzása idején az ipart tanulni akaró ifjúság nevelése, oktatása teljesen a céhek, illetőleg a mesterek kezében volt. Az inas a műhelyben szakképzést, a mester családjában pedig erkölcsi nevelést kapott.⁵ A XV. század végén kezdődött a várdai iparosok céhekbe való szerveződése. Az 1591-ben kiadott és az 1679-ben megerősített céhlevél a kisvárdai egyesült céhek iparosairól beszél, de nem említi külön szakmákat. A kisvárdai mesteremberek céhének szabályait a kisvárdai tanács, élén Borbély Balázs bíróval, Telegdy Pál és Zokoly Miklós beleegyezésével 1591

² Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár IX. 1.

³ Ács Zoltán (szerk.): Tanulmányok Kisvárdai történetéből. Kisvárdai, 1983, ÉTK Kiadó.

⁴ Ács Zoltán: Uo.86.o.

⁵ Györiványi: Fejezetek I. 95.o.

május 20-án hitelesítik. Ebben az évben két céhlevelet állítottak ki: az egyik a kisvárdai egyesült céhek, a másik a csizmadia céh céhlevele. (A kisvárdai mesteremberek céhének szabályait lsd. 1. sz. melléklet)

Iskolai jellegű iparoktatásról ebben az időben nem lehetett szó, mert ekkor még az iskolai oktatás nem volt kötelező. Az európai és a hazai fejlődést figyelembe véve meg kell állapítanunk, hogy a mi környékünkön jobbra csak a XVIII. és XIX. század fordulóján indult meg a céhek nagyarányú szerveződése, amikor már a céhrendszer egészében elavult, és mindenütt gátjává váltak a további fejlődésnek. Mindez szoros kapcsolatban áll a térségi termelőerők fejletlenségével. A tőkés verseny jelentkezésével, a termelőerők és termelési viszonyok közötti egyensúly megszüntetésével a mezővárosi céhekben is meghatározóvá váltak a társadalmi munkamegosztás fejlődését akadályozó tényezők.

III. Az 1777-es Ratio Educationis hatása a szakképzés megszervezésére

Az ipari szakképzés első nyomait a német, majd latin és magyar nyelvű városi iskolákban találhatjuk meg. Ezekben az iskolákban az oktatás zömmel anyanyelven folyt, és a gazdasági élet szükségleteit is igyekeztek figyelembe venni. A mindinkább fejlődő ipar és kereskedelem igényelte az írásbeliség elterjedését. Az adásvételi- és bérletszerződések, a kamatra felvett kölcsönök, a jelzálogkölcsönök, az engedményezések, a dologbérszerződések mind feltételezték az írásbeliséget, amint erre a városi számadáskönyvek kellő bizonyítékot is nyújtanak. A céhes inasnevelés, amely egyesítette a szakképzés és a családi nevelés néhány elemét, helyenként kiegészülve a városi iskolák elméleti oktatásával, már az intézményes szakképzés irányába mutatott.⁶

A Habsburg királyi család országai közül Ausztria iparilag jóval fejlettebb volt Magyarországnál. Mária Terézia királynő állította fel - a külföldön már elterjedt hasonló intézmények mintájára - Budán 1770-ben az első rajziskolát (Schola graphidis). Itt rajzot és szakmai ismereteket tanultak vasárnaponként a jobb igyekezetű, tanulni vágyó iparos ifjak és legények. A tanítás tehát hetenként egyszer, vasárnap délután 2 órától folyt, és főleg az írás, olvasás és számtan elemeinek oktatására terjedt ki.

Az iskola nevét is adó rajzoktatás követelményeit a rendelet úgy fogalmazza meg, hogy az iparos a rajzból eleget tud, ha azt, „ami a foglalkozáshoz tartozik, a papíron egyszerű vonalakkal úgy tudja ábrázolni, hogy más is megértse. Ezt pedig úgy éri el, ha olyan idomokat rajzol, amelyek minden tárgyon előfordulnak, ha fogalma van fényről és árnyékról, s ezeket a jelenségeket értelmesen ábrázolni tudja.” (Uo.98-99)

---

⁶ Uo. 95.o.

Mária Terézia idejében a népoktatás állami megszervezésével egyidőben indult meg az iparosképzés intézményeinek létrehozása. 1777-ben magyar szakemberek közreműködésével kiadta a Ratio Educationist, mellyel megvetette a gyakorlati irányú iskolai képzés-nevelés alapjait. A rendelet alapján szervezett „nemzeti rajziskolák” mint a városi főelemi iskolák rajzosztályai, nagyobb városokban a XIX. század közepéig álltak fenn. 1783-ban II. József kötelezővé tette a mesterinasok számára a vasárnapi rajziskolák látogatását. Egyben szabályozta a tanítás tananyagát, előírta a rajzoktatás módszereit és a tanítás eszközeit, meghatározta célkitűzéseit.

Az iskolák még így sem népesültek be. Ezért 1786-ban a Helytartótanács elrendelte, hogy azokban a városokban, ahol rajziskola van, a rajztanulással fejleszthető iparokban (asztalos, kocsigyártó, ács, lakatos, aranyműves, harangöntő stb.) a mesterek addig nem szabadíthatják fel inasait, amíg bizonyítványt nem mutatnak fel. Elrendelték ugyan három osztály felállítását, de a gyakorlatban legfeljebb kettő: egy kezdő és egy haladó csoport működött.⁷

1795. szeptember hó 25-én a Helytartótanács 19665. sz. rendelete hasonlóan intézkedett. A rendelet mellékletében olvasható azon mesterségek jegyzéke is, amelyekben a rajziskolába járás kötelező lett: „*A Míveseknek és Mester Embereknek megjegyeztetések, akiknek a Rajzoló Oskolát járni szükséges és kelletik: 1. kőműves 2. kőfaragó 3. gyantázó 4. asztalos 5. kerékgyártó 6. ács 7. lakatos 8. ötvös 9. csat csináló 10. rézöntő 11. harangöntő 12. bádogos 13. gombkötő 14. nyerges 15. fazekas 16. aranyműves 17. posztós selyemcsináló 18. szíjgyártó 19. paszománt csináló 20. takács 21. minden mesterséges eszközök csinálója*”. (Péter: Uo. 9.o.)

A Ratio Educationis, a kor merkantilista szellemét követve a kereskedelemnek is nagy jelentőséget tulajdonított. Ez az oka annak, hogy a megreformált grammatikai iskolákban, gimnáziumokban és jogi akadémiákon helyet kapott a kereskedelemhez szükséges „egynémely ismeretek oktatása”. 1778-ban a Ratio alkotói közül Makó Pál már latin nyelvű könyvviteli tankönyvet adott ki Budán *Institutiones arithmeticae* címmel.⁸

A kereskedők képzését szolgáló különleges iskolákról ebben a korban még nem esett szó. A XVIII. század végén és a XIX. század elején azonban az egymást követő állami intézkedések ellenére sem sikerült rábírnivala a mesterinasok tömegeit a vasárnapi rajz-, illetve az ismétlőiskolák látogatására. A század végén nem lehetett több néhány száznál azok száma, akik a rajziskolákat látogatták, holott az 1777.évi statisztika szerint már 4671 inas tanult Magyarországon.⁹

Két nevet úgy érzem külön is ki kell emelni a szakmai képzés úttörői közül: Tessedik Sámuel és gróf Festetics György nevét. Az előbbi Szarvason 26 éven keresztül működtette Gyakorlati

---

⁷ Uo. 99.o.

⁸ Győriványi: Uo.99.o.

⁹ Győriványi: Uo.101.o.

Gazdasági és Szorgalmatossági iskoláját, mely igen szoros kapcsolatban volt a táj gazdasági életével.

Festetics György jelentős vagyonát szánta a haza felvirágoztatására. 1792-ben Csurgón gimnáziumot alapított, majd az okszerű mezőgazdálkodás érdekében, gazdatisztek képzésére állított fel szakiskolát.

Az alsófokú iparoktatás terén jelentős volt az 1854-ben kiadott rendelet, amely az ismétlőiskolai tankötelezettséget valamennyi iparos-és kereskedőinasra nézve kötelezővé tette.

Köznevelésünk alapjait az 1868. évi XXXVIII. népoktatási törvény vetette meg, mely a mestertanítványok iskoláztatásáról is gondoskodott.

IV. Tanonciskolák alapítása a megyében.

A kisvárdai tanoncképzés megszervezése és megindítása 1885 után

Az 1872. évi VIII. tc.-be iktatott ipartörvény az 1868-as népoktatási törvény után 4 évvel jelent meg. A 42.§ kimondja, hogy az iparos köteles tanoncát, ha írni, olvasni és számolni nem tud, ezek megtanulására, különben pedig az ismétlő, illetőleg ipariskolába járásra szorítani. Ez a törvény eltörli a céheket, melyek ipartársulatokká, később ipartestületekké alakulnak át. Ezzel utat nyitott a szabad versenynek és az ipar szabad fejlődésének. A céhekkal együtt az inasok nevelésének évszázadokon át bevált keretei is felbomlottak. Az 1872. évi törvényben intézkedtek először külön a tanonciskolák létrehozásáról, de erről társadalmi úton kívántak gondoskodni. Az inas helyett a tanonc elnevezést vezették be. Az ipar és kereskedelem nagyarányú fejlődése a dualizmus korában nagy tömegben igényelte a szélesebb általános műveltséggel és korszerű technikai felkészültséggel rendelkező szakemberek képzését. A kísérletek és kezdeményezések azonban az országban általában megfeneklettek, egyedül a kereskedelmi oktatásban történt előrelépés.¹⁰

A törvény végrehajtásának közvetlen előzményeiről Szabolcsban érdekes adatokat szolgáltat Kiss József Szabolcs megyei és Hajdú-kerületi tanfelügyelő jelentése. A Szabolcs megyei népiskolák 1873. évi tanügyi állapotáról szóló elnöki jelentés megállapítja, hogy 1869. évben a tankötelesek száma 47352, ismétlőiskolába jár 0 fő. 1871. évben a tankötelesek száma 47678, ismétlőiskolába ekkor sem járt senki. 1873. évben a tankötelesek száma 39823 fő, ismétlőiskolába jár 3477 fő. Látható ebből a rövid statisztikai kimutatásból is, hogy az ismétlőiskolák beindítása csak 1873-ban, a törvény után kapott létjogosultságot.

---

¹⁰ Győriványi: Fejezetek II. 78.o.

Ezekben az adatokban a tanoncok és segédek együttesen szerepelnek, de tartalmaz a jelentés közvetlenül ide vonatkozó adatokat is: „Szabolcs megyében 1873. évben kezdetett meg először az iparos tanoncok és segédek taníttatása, kik között sokan vannak olyanok, akik iskolai oktatásban soha nem részesültek s, azon oknál fogva semmiféle szellemi ismerettel nem bírnak. Hogy a mesterség viteléhez mulhatatlanul megkívánt olvasási, írási, számolási ismereteknek megszerzése rájuk nézve lehetővé tétessék, részökre az iskolai és folyamata alatt kényszeriskoláztatást léptettek, mely évenként folyamatosan tartatik.” (Péter: Uo.11.o.)

Szabolcs megyében 793 iparos tanonc és segéd tanult az 1872/73-as tanévben. A tanoncok és az iparossegédek számáról és a településekről. (2. sz. melléklet.) Sikerült adatokat találni az 1874-75-ös tanévről is, mely a megyében élő iparos tanoncok adatait tartalmazza, beleértve az iskolába járást, az írni, olvasni tudást és a vasárnapi iskola működését. (3. sz. melléklet)

Szabolcs megye közigazgatási bizottságának Nyíregyházán, 1876. november 15-én tartott ülése kötelezte a megyei, járási szolgabírákat és Nyíregyháza város polgármesterét, hogy kötelezzék az iparosokat a 12. életévüket még be nem töltött gyerekeknek iparos tanonczokul való felfogadására, és biztosítsák a 13-15 év közötti korú iparos tanonczok (mesterinasok) ismétlőiskolába járását, hetenként télen 5 - nyáron 2 óra időtartamban.

Az 1877. évi augusztus havi jelentésben a tanfelügyelő arról szól, hogy Szabolcs megyében a kisvárdai állami elemi iskola „ipariskolával kapcsolatik egybe, s a háziipar több ágának tanítására ezen szakokban képzett 1 férfi és 1 rendes tanítónő alkalmazását rendeli el 500-500 Ft rendszeresített fizetés mellett”. (Levéltár IX.1.)

A központi szervek is egyre inkább sürgették az iparoktatás végleges rendezését. 1877. szeptember 10-én 20042 szám alatt a vallás és közoktatási miniszter kiadta „Az iparostanulók iskolai szervezete” címen az inasiskolák szervezetét és tantervét. Ebben a kereskedőképzésről is intézkedtek. A tanonciskolákat elsősorban a nagyobb városokban tudták megszervezni, itt voltak meg leginkább az oktatás-tanítás személyi és tárgyi feltételei.

Megyénkben az első tanonciskola megszervezése is a felsőbb szervek szorgalmazására történt. A főispán 1882-ben egy leiratot kapott a vallás- és közoktatási minisztertől, mely szerint a hazai ipar fejlődésének fő feltétele az iparosok elméleti és gyakorlati ismereteinek a fejlesztése. Ez a cél a miniszter szerint csak úgy érhető el, ha az iparostanulók a népiskolai oktatás befejezése után is életcéljuknak megfelelő oktatásban részesülnek. Ezért a miniszter elhatározta, hogy vegye előre a nagyobb városokban lévő iparostanulók tanítását minden további halogatás nélkül rendszeresíti. Az országos statisztikai összeírás nyomán tudomást szerzett arról, hogy „Nyíregyháza városában 386 fő férfi iparostanuló létezik”. (Levéltár IX. 2. doboz) A főispánt felszólította, hogy tegyen kimerítő jelentést az eddig tett intézkedéséről, s ha mindeddig intézkedés nem történt volna, kezdje meg a

tárgyalásokat arra vonatkozóan, hogy a város saját költségén és az ott lakó iparosok hozzájárulásával állítson az iparostanulók számára ipariskolát. A miniszter hajlandó volt az iskola segélyezéséhez mérsékelt összeggel hozzájárulni.¹¹

A főispán sürgősen intézkedett, a polgármestert utasította az iskola azonnali megszervezésére. A tárgyalások megindultak mind a városi illetékes szervekkel, ipartársulatokkal, mind az országos hivatalokkal.

Ennek eredményeként, 1883. március 6-án a miniszteri biztos jelenlétében határozták el az iparos tanonciskola felállítását. A szervezőmunka elkezdődött. Ennek egyik fontos állomása volt a „Hatósági rendszabályok” megfogalmazása, amely az ipartársulatok és tanoncok, de az ipartársulatok és az iskola jogviszonyát is rögzítette a következőkben:

„6.§. A szegődtetés után befolyó díjakból fedezhetik aztán az ipartársulatok azon fizetési kötelezettségeiket, amiket az ipariskola irányában vállalnak esetleg magukra.

7.§. Feltétlenül tartoznak azonban szegődtetés után befolyt díjak 50 százalékát az ipariskola fenntartási alapjára fordítani és pedig tekintet nélkül arra, valljon az 50 százaléknyi hányad kötelezettségük mérvét meghaladja-e vagy nem.

12.§. Az ipartársulatok a tanonczot csak az esetben szabadíthatják fel, ha az ipariskola igazgatójától nyert végbizonyítvány vagy igazolás felmutatása által tanulmányi szorgalmát igazolja.

13.§. Minden iparos köteles tanulóját az ipariskolába beíratni és iskolai kötelezettségére szorgosan felügyelni, mely kötelezettségének ha eleget nem tenne, ha tanulóját az iskolába be nem íratná, ha őt az iskolától elvonná vagy iskolázási kötelességére a lehetőségekhez képest fel nem ügyelne, az iskola igazgatóság vagy felügyelőség javaslatához képest annyiszor 5 Forint erejéig terjedhető bírsággal illetetik.

14.§. A befolyandó bírsági pénzek a nyíregyházi alsó fokú ipariskola pénztárába fizettetnek.”
(Levéltár IX. 1. doboz, Kivonat a rendszabványból)

Bár az iparosok sokáig tiltakoztak az új rendszabály ellen, mégis a legfontosabb szervezési és anyagi kérdések megoldódtak. A megye első tanonciskolája Nyíregyházán 1883. november 4-én megkezdte hivatalos működését 5 osztállyal: 2 előkészítő, 2 első és 1 második osztállyal.

A megyében tehát létrejött az első tanonciskola. A további fejlődéshez lendületet adott az 1884. évi XVII. törvénycikk, az ipartörvény. Az első magyar teljes körű ipartörvény a városokra és községekre nézve kimondta a tanonciskolák megszervezésének kötelezettségét. A törvény határozottan elrendelte, hogy minden olyan községben, ahol legalább 50 tanonc van, és ezek számára külön iskola nincs, „külön tanfolyamot” rendezzenek az inasoktatás céljaira. Az oktatás

---

¹¹ Levéltár IX. 2. doboz

lebonyolítására a polgári és elemi iskolák helyiségeit, felszerelését és tanszemélyzetét lehetett felhasználni. Az évi szorgalmi időt 10 hónapban határozták meg, mely alatt a tanításnak folyamatosnak kellett lennie. A tanítás hetenként 2 munkanapon folyt, legalább 4 órában tanították az általános ismeretek tantárgyait, ezeken felül vasárnaponként 3 órai időt a rajzoktatásra szántak.

A törvény III. fejezetének A) pontja A tanoncokról

62. §. Az iparos köteles:

a) tanoncát azon iparágban, melyet üz, kiképezni, jó erkölcsre, rendre és munkásságra szoktatni;

b) időt engedni és felügyelni arra, hogy a tanonc vallása ünnepnapjain az isteni tiszteletet látogassa;

c) tanoncát az iskolába járásra, ott, ahol tanonciskola van, a tanonciskolába járásra szorítani

d) ha a tanonc háznépéhez tartozik, betegség esetében ápolásban részesíteni;

e) a szülőket, illetőleg a gyámot és, ha még iskolaköteles, a tanítót is a tanonc megbetegedéséről és egyéb őket érdeklő fontosabb esetekről értesíteni.

63. §. Az iparos tanoncát csak az ipaüzlethez tartozó munkáknál alkalmazhatja, cselédszolgálatokra nem kötelezheti, és tartozik felügyelni, hogy a tanonc a háziak vagy cselédek által nem bántalmaztassék.

64. §. Oly tanoncok, kik életük 14-ik évét be nem töltötték, naponként legfőlebb 10 órai, kik a 14-ik évet már elérték, legfőlebb 12 órai munkára kötelezhetők, az iskolában töltött időt is beleértve. Egyes iparágakra az iparhatóság ennél rövidebb munkaidőt is állapíthat meg.

67. §. A tanviszony befejeztével az iparhatóság a tanoncnak bizonyítványt állít ki, amelyben az iskolai bizonyítvány adatai felemlítettnek, az iparágban tanúsított haladás igazoltatik, és azon iparos neve, foglalkozása és lakása fölvetetik, kinél a tanulási időt töltötte.

B) A tanonciskolákról

81. §. A tanoncok oktatására a polgári és elemi iskolák helyiségei, taneszközei és tanítószemélyzete használható fel.

82. §. A tanonc mindaddig, míg tanideje az iparosnál tart, köteles ily iskolába járni.

83. §. A tanfolyam tantervét és tartalmát a vallás- és közoktatásügyi miniszter a földműves-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg állapítja meg.

Az iparhatóság állapítja meg azt, vajon a tanítás a munkanapokon és vasárnaponként a nappali vagy esti órákban tartassék-e.

Amennyiben a hitfelekezetek a tanoncok vallástanításáról gondoskodnak: a fentebbi órákon felül vasárnaponként 1 óra a vallástanításra fordítható.

86. §. A tanonciskolák felett a közvetlen felügyeletet a kerületi tanfelügyelő és az első fokú iparhatóság, a főfelügyeletet pedig a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg gyakorolja.¹²

Az iskolák szelleme a századvégre jellemző módon liberális jellegű lett. Erre mutat a hitoktatás fakultatív volta is. A törvény ugyanis kimondta, amennyiben a hitfelekezetek a tanoncok vallástanításáról gondoskodnak, a heti 7 órán túl azt vasárnapokon, egy vallásórán tehetik meg.

Ez a törvény a korábbi intézkedésekkel szemben jelentős haladást ért el, mert kimondta a tanonciskolák szervezésének kötelezettségét a városokra és községekre nézve egyaránt. Egyidejűleg gondoskodott az iskolák fenntartási költségeinek előteremtéséről is. A törvény nagyszerűsége megnyilvánult időtállóságában is: a következő 40 évben némi módosítással érvényben maradt. A törvény szabályozta a tanoncok viszonyait és a tanonciskolák szervezetét. A képzés a törvény hatására kettévált szakmai és iskolai oktatásra.¹³

Az iskolák szervezése, működése és tartalmi munkája nem volt ellentmondásmentes. Ez jól megmutatkozott a tanítás időpontjának kiválasztásában. Hogy a tanonctartót „károsodás ne érje”, a legtöbb iskola tanideje este fél 6 és 9 óra közé esett. A napi munkától elfáradt tanoncok sokszor az órákon is elaludtak. Így a tanítók visszatérő követelése volt az „esti tanítás megszüntetése”.

Az előbbi kizárólag a tanoncot alkalmazó iparos vagy kereskedő (munkáltató) feladatává vált, amire az iskolának érdemleges befolyása, hatásköre alig volt. A megyei népoktatás állapotát elemző tanfelügyelői jelentés először az 1883/84. évi kimutatásban szerepelteti az ipariskolát.

A tanterv jellegzetesen a kisipar érdekeit tükrözte. Általános volt a panasz, hogy a tanonciskolák nem adnak kellő gyakorlati nevelést. Ez érthető is, hisz az iskolák nem rendelkeztek szakképzett tanítókkal. Gondot jelentett az is, hogy az összes tanoncot egy kalap alá vette, nem voltak tekintettel arra, hogy milyen szakmára készülnek. A tanonciskola tanterve tartalmazta a heti óraszámokat az első, a második és a harmadik osztály vonatkozásában. A tanonciskolában négy tantárgyat tanítottak: olvasás és hozzá fűzött reáloktatás, üzleti fogalmazás, ipari számvitel és könyvvitel és rajz. (5. sz. melléklet)

Sajnos, hosszú időn keresztül a munkaadók lenézték és fölöslegesnek tartották ezt az iskolát. Sokszor csak a büntetés elkerülése miatt küldték az iparos tanoncokat iskolába. Ez az érdektelenség részben az oka a tanonciskolák óriási lemorzsolódásának. A lemorzsolódás arányszáma országosan 20%-os volt, de később a századforduló idején, 1911-15 között néha elérte a 30%-ot is.

---

¹² Kőte Sándor (szerk.): Dokumentumok a magyar nevelés történetéből. 1849-1919, Budapest, 1979, Tankönyvkiadó, 111-112.o.

¹³ Levéltár IV. B.404. 42. XIV. 67/1884.

A tanonciskolások száma 1884 és 1889 között 49-ről 215-re növekedett. Az 1896 évi tanoncstatisztikai felvétel alapján már minden olyan községben megszervezték az iskolát, ahol a tanoncok létszáma elérte az iskola szervezéséhez szükséges 50 főt. Tehát az iskolák szervezése a századforduló körül lényegében befejeződött.¹⁴

„Nyíregyházán az alsó fokú ipariskola növendékeinek záróvizsgája folyó év június 28-án este és 29-én délelőtt és délután kiválóan jeles eredménnyel végeztetett be. Ez intézet növendékei 5 csoportra osztva összesen 293-an, hat elemi népiskolai tanító vezetése mellett tanítottak oly lelkiismeretes pontossággal s oly szakismerettel, melyek életbevágó s közhasznú eredménye minden várakozáson s reménységen felülinek bizonyult”. (Levéltár IV. B.404. 42.XIV. 67/1884.)

Tekintettel arra, hogy a tanfelügyelő köteles volt havonta, félévenként és évenként írásos előterjesztéseket tenni az iskolai állapotokról a Szabolcs megyei közigazgatási bizottságnak, ezekből a jelentésekből az ipariskolák működése viszonylag jól nyomon követhető. 1882 és 1893 közötti időben tanköteles 13-15 éves korosztály iskolatípusok szerinti elosztásáról sikerült adatokat szerezni, melyben egyaránt feltüntetésre kerülnek a különböző iskolatípusban tanuló növendékek. (4. sz. melléklet)

Az 1887. november 10-én tartott ülésen a tanfelügyelő jelenti, hogy az „iparos tanonc iskolák növendékei Nyíregyházán, Kisvárdán, Nagykállóban, Nyírbátorban és Nyírbaktán szép számmal iratkoztak be, s tőlük telhetően elég pontosan járnak az előadásokra”. (Levéltár IV.B.404, XIV.344/1890.)

Az iskolák fenntartása a községek, ipardíjak, büntetéspénzek, beíratási díjak, államsegélyek és adományokból tevődtek össze.

1889-ben Szabolcs megye területén már 5 iparos-tanonc iskola és egy alsófokú kereskedelmi iskola működött. A tanfelügyelő évi jelentésében 1891. március hó 12-én beszámol a folyósított államsegélyekről is:

„Tisztelettel jelentem továbbá, hogy a megye területén ez idő szerint már 6-ra szaporodott iparos tanonciskolák részére a következő megosztás szerint sikerült államsegélyt kieszközölni, úgymint: A nyíregyházi iparos tanonciskola részére 320 forint. A kisvárdai iparos iskola részére 250 forint. A mándoki iparos iskola részére 320 forint. A nyírbátori iparos iskola részére 116 forint. A nyírbaktai iparos iskola részére 50 forint. A nagykállói még eddig nem jött meg...” (Levéltár IV. B. 404. XIV.)

---

¹⁴ Győriványi: Fejezetek II. 80-81.o.

A Szabolcs vármegyei tankerület népoktatási állapotának 1889/90 évi kimutatása Velkey Pál királyi tanfelügyelő jelentésében Nyíregyháza 1890. december hó 11-ik napján az alábbiakat tartalmazza:

„Tehát az összes tankötelesek számának a 12%-a nem járt iskolába az 1889/90-es tanévben. A tényleg iskolába járók száma pedig kétszeresére növekedett. Az iskolák száma 48-cal, a tanítók száma 42-vel gyarapodott.

Az iskolák évi jövedelme és kiadásai: 1879/80-ban 139.993ft. a 1889/90-ben 170.083 ft, tehát 30.090 ft-tal több.”¹⁵ Tíz év Szabolcs megyei tanköteles tanulóinak létszámadatait a 6. sz. melléklet tartalmazza, illetve az 1884-es kisvárdai iskoláztatás helyzetéről a 7. sz. melléklet ad eligazítást.

Érdeemes néhány gondolat erejéig foglalkozni Kisvárdai kereső lakosságának foglalkozás szerinti megoszlásával is. Az 1850 és 1900-as évek között még csak néhány tucat főfoglalkozású iparosa és vagy 5-6 üzlettel rendelkező kereskedője volt a településnek. Az 1900. évi statisztikai adatok szerint a településen a lélekszám 8257 fő, ebből kereső lakos 3318 fő.

A keresők megoszlása:

mezőgazdaságban: 620 fő (18,6%),

iparban: 1136 fő (34,2%),

kereskedelemben és a hiteléletben: 380 fő (11,4%),

közlekedésben: 104 fő (3,4%).

közalkalmazottak és a szabad pályán mozgó értelmiségiek (orvosok, ügyvédek, mérnökök):

237-en (7,1%).

A számadatokból egyértelműen megállapítható, hogy a mezőgazdaságból élők aránya nem érte el a lakosság 1/5-ét sem, míg az iparból, kereskedelemből és a hiteléletből élők aránya megközelítette a lakosság felét.

Mindez az erőteljes kapitalizációt mutatja, melynek következtében Kisvárdai - a kedvező földrajzi fekvésének eredményeként is - Felső-Szabolcs gazdasági és közigazgatási központja lett.

16

Kisvárdai és vonzáskörzete kapitalista kori kereskedelmének, hitelének, iparának, sőt mezőgazdaságának fellendítésében is, körzetellátó egészségügyi és kulturális intézményei létrehozásában a zsidó lakosságnak meghatározó szerepe volt. A legpontosabb népesség összeírásra még 1848-ban került sor. Ekkor a megyében 10 ezer körül volt a zsidók száma, a legnépesebb város ekkor Kisvárdai volt (161 családban 723 zsidó élt). Ennek a zsidóságnak a tevékenysége révén a

¹⁵ Levéltár IV.B.404. 51. doboz XIV.344/1890 akta

¹⁶ Ács Zoltán: Tanulmányok Kisvárdáról, Kisvárdai 1990 46.o.

település kereskedelme híressé lett. Kisvárdai zsidó lakosságának megoszlása foglalkozások és mesterségek szerint az 1848-as összeírás alapján – lásd. 8. sz. melléklet. A zsidók megteremtették a város magas szintű bolti kereskedelmét, itt szinte minden árucikk kapható volt, amit az országban be lehetett szerezni. S bár foglalkozásukat tekintve a Kisvárdán lakó zsidók többsége mesterember volt, nem sokkal voltak kevesebben a kereskedelemmel foglalkozók sem.¹⁷

Tekintettel arra, hogy a tanoncképzés szükségességét, létét, fejlődési ütemét minden időben az adott korszak ipara, kereskedelme, hitélete és mezőgazdasága határozza meg, Kisvárdán az előzőekben elemzett két tényezőnek - a város gyors kapitalizálódásának és zsidó lakosság jelentős létszámának- fejlesztő hatása volt a szakoktatás helyi feltételeinek folyamatos bővítésére.¹⁸

A királyi tanfelügyelő jegyzékéből kiolvasható, hogy 1884 február 14-én az iskoláztatás milyen helyzetben volt. Kisvárdára vonatkozó adatok a következők:

„Kisvárdán az ipariskola felállítására nézve a szükséges intézkedést megtettem, s az már a jövő iskolai évben, szeptember hóban mulhatatlanul megnyitattik.” (Levéltár IV. B. 404, XIV.286/1885 akta,816.sz. irat)

Kisvárdán tehát az elsők között, 1885-ben alakult meg a tanoncok képzését szolgáló iskola. Az iskolában az első tanévben 173 fő tanult ebből 64 fő tanonc, 109 fő iparossegéd.¹⁹

A megyében három alsófokú iparosiskola van Nyíregyházán, Nyírbátorban és a nyáron megnyílt Kisvárdán egy új. A kerületi királyi tanfelügyelő is jelen volt. a megnyitását tudósít a Nyírvidék lapja.²⁰

Az államsegélyek rendszeresen kiegészítették a fenntartási összegeket. Az 1888/89-es tanévre a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter a kisvárdai ipariskola fenntartására 250 forint állami segélyt utalványozott.²¹ A kereskedelemügyi miniszter 1900-ban 600 korona államsegélyt utalványozott a tanonciskola részére.²²

A beíratási díjak tanévre vonatkoztak, amely tartalmazta a tanítás során szükséges eszközöket anyagi fedezetét is. Az alábbi összegeket fizették: az 1894/95-ös tanévben 1 forint 60fill., 1900/1901-es tanévben pedig 3 forint 20fill.

Községi, városi hozzájárulások: 1897-ben a Kisvárdai Lapok 4. számában tájékoztat: „A helybeli ipariskola 1885 óta áll fenn. Ez idő alatt segélyképpen a várostól 1550 forint-ot, ipartársulattól 790

¹⁷ Gábor Anna: A zsidók betelepítése Szabolcs-Szatmár vármegyébe. Szabolcs-Szatmár Szemle, 1991/1

¹⁸ Gábor Anna: A zsidók betelepítése Szabolcs-Szatmár vármegyébe. Szabolcs-Szatmár Szemle, 1991/1 47.o.

¹⁹ Péter Imre: Szakmunkásképzés Szabolcs-Szatmárban 1883-1983. Nyíregyháza, 1983, Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V.B. 11.o.

²⁰ Nyírvidék Lapja: 1885. 27. sz. 2. o.

²¹ Kisvárdai L. 1889. 15. sz. 2. o

²² Uo. 1900. 30. sz. 3. o.

frt.-ot, a megyétől 2730 frt.-ot, az államtól 1440 frt.-ot élvezett. Tandíjából befolyt 1676 frt. 60 kr, ipardíjából és büntetéspénzekből 639 frt. 27 kr.”

A képviselőtestület 1907. július hó 5-én és 12-én rendkívüli közgyűlést tartott, melyen az iparostanoncz iskola 1907/08 évi költségvetésének bevételét 2875 k. 20 fill-ben, kiadását 4694 koronában állapította meg, s felhívta az előjáróságot, hogy fedezetlen 1818 kr. 80 fill. hiány pótlására államsegélyezését kérelmezze.²³

Ipardíjak és büntetések: Velkey Pál a közigazgatási bizottság ülésén 1888. április 11-én előadja, „...hogy ipardíjak és büntetéspénzből a kisvárdai iparostanoncz iskola számára 180, a nyíregyházira 430, a nagykállóira 140, a nyírbátorira 180 forintot engedélyezett.” (Uo. 1888. 16. sz. 2.o.)

Adományok: „A kisvárdai Kölcsönössegélyező Egylet”- ek igazgatósága az iparostanoncz-iskola részére 51 kor. 80 fillért volt kegyes adományozni. Fogadja a nevezett intézet igazgatósága a szegény iparosinasok nevében ez úton is kifejezett hálás köszönetemet Kisvárdán, 1904. január 28-án. Bacskay István igazgató.” (Uo. 1900. 45.sz. 2.o.)

Az iskola éves fenntartásához szükséges összeghez az állam csak azt a fedezetlen részét pótolta, amely az egyenesadók után iparoktatás céljára meghatározott 2%-os pótdadó kivetésével sem elegendő.

Az iskoláztatás, tankötelezettség teljesítése súlyos gondokat okozott. A beírások minden tanév szeptember 1-jén kezdődtek meg. Erről az időpontról és a beíratási díj összegéről is minden tanév elején felhívást intézett az igazgató a lakossághoz és a mesterekhez. Hangsúlyozottan kérte az érdekelteket a pontos beírássra, hiszen ez a feltétele a pontos iskolakezdésnek Ennek ellenére több éven keresztül előfordult, hogy nem tudták megkezdeni a tanévet a meghatározott időben. Az előkészítő osztályokban szinte folyamatos volt a beíratkozás, melynek az lett a következménye, hogy nem tudták első félévben osztályozni a tanoncot. Az igazgató több alkalommal figyelmeztet: „...az 1884. évi XVII. tc. 157.§ értelmében 40-100 koronáig terjedő pénzbírsággal fogja az I. fokú iparhatóság által kötelességeik teljesítésére serkenteni.” (Uo. 1901. 35. sz. 2.o.)

Mint ahogy korábban jeleztem Kisvárdán a megyében Nyíregyháza és Nyírbátor után harmadikként, 1885-ben létesült az alsófokú ipariskola. Nem mindegyik iparos örült annak, hogy tanulóját el kell engednie az iskolába, hiszen a munkáskézre szüksége volt, így az első évek sok problémával teltek el. A következő évtized közepén már három tanító: Alby István, Kalas János és Bacskay István - egyben igazgató is - oktatta a szükséges tárgyakat, majd még egy pedagógussal bővült a létszám.

---

²³ Uo. 1907. 28. sz. 2. o.

Az igazgató 1897. július 7-én kelt jelentéséből tájékozódhatunk az iskola helyzetéről. Az iskolába ekkoriban 1 frt. 60 kr. beíratási díjat kellett fizetni.

„...A szórványosan jelentkező beíratás miatt az előadás csak szept. 20-án kezdődött meg, melyet a tanoncoknak valós sorozása és a reájuk vonatkozó „Rendtartási Szabályzatnak” felolvasása előzött meg.

Nagy hátrányára van a rendes tanításnak, hogy a beíratásra kitűzött időben a tanocok alig egyharmad része iratkozott be s rendesen az elsőfoku iparhatóság támogatását is igénybe kell venni, mely eljárás miatt azután csak zugolódás és az igazgatóságot érő méltatlan panaszkodás hallatszik. Ezen abnormális állapot végleges megszüntetésére nézve igen kívánatos, hogy a felügyelő bizottság a beíratkozás módozatait eleve megállapítván, az a körül ismételten előforduló mulasztásokat teljes szigorral igyekezzék elhárítani.

...A tanulók iskolába járása ellen nagyobb panasz nem emelhető....

Az évi fentartás eredményét tekintve a mérleg apadást mutat. Eddigélé az állam pótolta az évi budgetben kitüntetett hiányzó összeget; azonban ez évben az állam a költségvetésnek csak azon fedezetlen részét volt hajlandó pótolni, mely az egyenes adók után iparoktatás céljaira megszabott 2 százalékos pótdó kivetésével sem telik ki. Ily körülmények közé jutva, kellemetlenül lepte meg a fentartó község képviselőtestületét az ipariskolai országos főigazgató véleménye alapján hozott miniszteri elutasító határozata a kért segélyre nézve, annyival is inkább, mivel a hiányzó közeli 600 frtnak fedezésére a községnek egyéb jövedelmi forrás nem áll rendelkezésére, mint pótdó kivetés. Végre a segély iránti kérelem - újabb indokok támogatásával - magas minisztériumhoz ismételten fölterjesztvén eredménye az lett, hogy a kir. tanfelügyelő úr jobban fölismervén helyzetünk nyomasztó voltát, jó akaratú támogatásával ipariskolánk javára 400 frt államsegélyt volt szives kieszközölni. Azonban ez összeg sem elegendő a többi jövedelmi források hozzáadásával a kiadások fedezésére, mert az évi számadás nagyobb összegű hiánylatot mutat.

Kisvárdai vagyonnélküli község, kulturális célokra erejét felülmuló közeli 2000 frtot áldoz évenként pótdójából, éppen azért feltűnő és visszatetsző, hogy ide többnyire a vidékről bekerült iparos tanoncok iskoláztatására a lakosságot már fizetett 5 százalékos iskolai adó mellett még újabb 2 százalékos adó kivetésével terheljük...

A tanulók létszámát illetőleg a statisztikai adatok ezek: Az egész év folyamán beíratkozott összesen 230 tanuló, ezek közül időközben eltávozott 15, meghalt 1, felszabadult 8, maradt tehát az év végén 206, kik négy tanteremben 4 tanító vezetése mellett nyertek elhelyezést.

Az évváró vizsgák június 18-án és 19-én tartattak meg, a munkakiállítás pedig 20-án reggel 9 órakor volt, melyben részt vett 42 tanuló. A kiállított egyes tárgyak iparágak szerint így oszlottak

meg: bőripar 8 drb, vasipar 11 drb, szabóipar 11 drb, bádigos ipar 2 drb, fényező ipar 2 drb, órás 1, sütő 1, nyomdász 2, kárpitos 1 és különféle disztárgyak 3 drb.”²⁴

Az 1889/90. tanévre vonatkozó adatok: beiratkozott 149 tanuló, évközben felszabadult 11, eltávozott:18, maradt az évvégén 120 tanuló. „Vallás szerinti megoszlás róm.kth:29, gr.kath: 6, helv.hitv: 36, móz.vall: 49. Korszerinti megoszlás: a tanulók túlnyomórészt 16 éven aluli, de van közöttük 20 éven felüli is” (Kisvárdai Lapok 1890.29.sz. 2.o.).

A tanári kar összetétele vonatkozó adatokat sajnos nem tudtam széleskörűen felkutatni, ez talán újabb szép és érdekes kutatási téma lehet. A tanítókat az iskola felügyelő bizottsága pályáztatta és bírálta el Dr. Vadász Lipót elnökletével. 1906-ban 5 tanítói állásra írtak ki pályázatot. Három évre választották őket. Az éves fizetés összege 300 korona. A vasárnaponként tartandó három óra rajz, ill. könyvelés tanításáért négy tanító évenként külön 100, a szakrajzot tanító pedig évi 200 korona fizetést kap még. A pályázatot az iskola felügyelő bizottságához kellett benyújtani.²⁵

1907-től az iskola igazgatói feladatát Weiss-haus Ignác látja el.

Tanítói állást kapott Rédl Ferenc. iskolai tanító.²⁶

1909-ben ismét hat tanítói állás betöltésére írtak ki pályázatot. A rajz tanításra viszont évenkénti megbízásokat terveztek, mert ennek a tantárgynak a tanítását fokozottan figyelemmel kellett kísérni. A bérezésüknél is évi 200 koronával többet tudtak juttatni. A pályázat eredménye a következő lett: az 1910/11. tanévben a „...közismereti tantárgyak előadására Rédl Ferencz, Weiszhaus Ignác, Bán Lajos, Vargha János és Füredi Ármin, a szakrajz tanítói teendőik ellátására Szírotka Szilárd és Füredi Ármin lett megválasztva.” (Kisvárdai Lapok 1909.14.2.o.)

1911-ben változás történik az igazgató személyében: Vargha Jánost bízzák meg a feladatok elvégzésével. Külön szeretnék szólni az alkalmazott értékelések és vizsgák lebonyolításáról. A tanévek értékelése rendszeresen történt a nyilvánosság előtt. A fenntartás is több oldalú volt, ezért a nyilvánosság bevonásával a község heti lapjában is évente kapott tájékoztatást a település lakossága az eredményekről, hiányosságokról. Az 1895. június 13. 14. és 15.-én megtartott gyakorlati vizsgákról a következő jelentést adta az iskola igazgatója: „vizsgák alkalmából az iparos-tanonczok munkáiból kiállítás lett rendezve... fém-ipar: 16 fő, bőr-ipar: 11 fő, szövet-ipar: 16 fő, famunka: 5 fő, nyomdamunka: 5 fő, különfélék: 7 fő.” (Uo..1895.24.sz. 2.o.)

1896 júniusában a tanév értékelésénél a következő megállapításokat teszi az iskola igazgatója:”... mily áldás különösen Kisvárdán, hol a tanonczok nagy része vidéki szegény földművesek gyermekei, kik többnyire még az elemi iskolázás követelményeinek sem tettek eleget,

²⁴ BacsKay István: Jelentés az ipariskolánk 1896/7. tanévi állapotáról. In: Kisvárdai Lapok, 1897. 28. sz. 2. p.

²⁵ Kisvárdai Lapok.1906.6.sz.2.o.)

²⁶ Uo.1907.28.sz. 3.o.)

midőn tanonczokul elszegődtek. Igaz ugyan, ezen alap-hiány a tanoncziskolai oktatás eredményére zsbasztólag hat és a kívánt eredmény felmutatását is befolyásolja; azonban örömmel tapasztaltuk, hogy tanítóink kellő jóakarattal viseltetnek tanonczaink iránt és nem csak az előírt ismeretek elsajátítására törekednek, hanem ami kiválóan helyes az élet különféle körülményeire, a munkadók iránti hálára és hűségre, egymásnak megbecsülésére, polgári jogaiknak és kötelességeiknek tudatára, teljesítésére is oktatják és buzdítják őket. A nevelés és oktatás ily arányú vezetése mellett bizton remélhetjük, hogy az új iparos nemzedék jövőben kellőképen megfogja állani helyét, úgy a családi, mint a társadalmi életben a rá várakozó kötelességének is meg fog felelni.” (Uo.1896.26.sz.3.p.)

Szükségesnek tartja, hogy az iskola a tanulóifjúság értelmét hasznos ismeretekkel gazdagítsa, szívét a jó és szép és igaz iránt fogékonyra tegye: hogy lelkébe plántálja a becsületet, szorgalmas, kötelességtudó és munkáséletre való törekvés érzését, hogy az oktatás és nevelés által.

Van ugyan egy pár iparos, kik az időbeosztással nem akarnak megbarátkozni és az oktatói órákat a későbbi esteli időben kívánják tartani, azonban ezzel sem erkölcsi, sem tanítási, sem pedig lélektani szempontból nem indokolható előnyösen.

A millennium évében a tanulók létszáma: az egész év folyamán: beiratkozott 224 tanuló, időközben eltávozott 15 tanuló, 1 meghalt, felszabadult 8 fő, maradt 206 fő. A tanítás 4 tanteremben 4 tanító vezetésével történik. Az évvizsgák után a munkakiállításon 42 tanuló vett részt: bőripar 6 fő, vasipar 11 fő, szabóipar 11 fő, bádogosiipar 8 fő, órák 1 fő, sütő 1 fő, nyomdász 1 fő, kárpitós 1 fő, dísz tárgy 2 fő.

Néhány gondolatot kell szólni a felügyeleti tevékenység ellátásáról, a község, az iparhatóság és a királyi tanfelügyelők szerepéről. A rendelkezésre álló dokumentumokból megállapítható, hogy 1890. márciusában dr. Bernáth István miniszteri biztos meglátogatta az iskolát. Elismerését fejezte ki a tanítókar működése iránt. Ez év március 6-án elnöklété alatt megtartott iparhatósági gyűlésen alakították meg az ipariskolai bizottságot, melynek elnöke: Fodor Károly, jegyzője: Kalas János, pénztárosa: Márton Ferenc lett, és még 6 rendes tag.

1903 márciusában Szücs Izsó az iskola felügyeletével megbízott miniszteri szakfelügyelő látogatásakor véleménye szerint a meglévő viszonyok között hogyan lehetne elérni, hogy a jövőben felkészültebb ifjak lépjenek a pályára. „E nagy holderejű kérdésnek megoldása a törvényhozás további intézkedésig, igazgató véleménye szerint csak úgy lehetséges, ha az ipartestületek megállapodnak arra nézve, hogy az ipartörvényben világosan megszabott követelmények, hogy t.i. csak oly ifjak vehetők föl inasnak, kik legalább is jól tudnak olvasni, írni, és számolni tudnak a tanonczszerződés megkötésénél.” (Kisvárdai Lapok 1903/16. 3.o.)

Kisvárdán új periódust jelentett a tanoncoképzés történetében az 1909-ben létesített Kisvárdai Községi Iparos- és Kereskedő Tanonciskola megalapítása. Az iskola fenntartója Kisvárdai község közönsége lett. Ettől az évtől kezdve 1938-ig az iskola általános tanonciskola lett, ekkor szervezték át szakirányúvá. Már korábban 1893 júliusában a helybeli ipartestület is megalakult, mely fontos szerepet töltött be az iskola életében, a vizsgák megszervezésében. A záróvizsgákat mindig a nyilvánosság előtt tartották, az ezt követő munkakiállításokra is minden érdeklődőt meghívtak.

Fontosnak tartották a hazafias nevelést, mivel a tanoncok az életben amúgy is a legtöbb kísértésnek vannak kitéve a „hazátlan nemzetköziség hamis prófétái részéről”. Szükségesnek tartották öntudatos és tettekre szorgalmas polgárrá nevelésüket. Különös gondossággal igyekeztek ébren tartani az 1848. március 15-i eszméket és a Kossuth-kultuszt, mivel „az iparosság őrzi a leghívebben, az ő lelkükben él és virágzik a leginkább a Kossuth-eszme”. Az 1848-as forradalom 50. évfordulóját is megünnepelték, melyen ének, hazafias költemények és az igazgató alkalmi beszéde hangzottak el²⁷.

V. Szakoktatás 1922-ig

A tanonciskolákat látogató tanulók száma az első világháborút megelőző 20 év alatt körülbelül megtízszereződött. Az iskola is átment bizonyos fejlődésen. A tanonciskola kérdéseiről helyes összefüggésben folytak viták a kor iparoktatási folyóiratában, a Magyar Iparoktatásban. A pedagógus cikkírók többsége helyes, előremutató reformokat követelt. Azonban ezek a törekvések - a késő esti tanítási idő eltörlése, a vasárnapi tanoncoktatás bírálata, az iskola zsákutca jellegének megszüntetése, önálló tanonciskolai tanítóképzés, az iparoktatás pedagógiájának követelése - mind hajótörést szenvedtek a munkáltatók merev magatartása miatt. Az 1900-as évek első két évtizede kevés újdonságot hozott a megyei tanoncoképzésben. Ezt a korszakot nyugodtan nevezhetjük a stagnálás időszakának. Az 1918. évi polgári demokratikus forradalom sem hozott jelentős fordulatot a tanoncifjúság helyzetében.

Az 1919-es tanácsköztársaság rendeletileg szabályozta a munkaidőt. A munkaidő az elméleti oktatást is beszámítva heti 36 óra lett. Az elméleti oktatást a hétköznapi napokon és a nappali órákban tartották. Megtiltották a tanoncok elbocsátását, tetteleges bántalmazásukat. A tanácsköztársaság reformtervének alapja az egységes 8 osztályos népiskola lett. Erre épült volna a 4 éves ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági szakiskola. Ez a terv a befejezett középiskola színvonalára akarta emelni a szakmunkásképzést. A reform másik alapvető gondolata a műhelyiskola létesítése volt,

---

²⁷ Uo.1898. 25. sz.2.o.

külön e célra létesítendő tanműhelyekkel. A tervek végrehajtására azonban gyakorlatilag nem került sor, mivel megyénkben alig 4 hétig létezett a tanács hatalom.²⁸

1918-19-ben módosult az iskola elnevezése: Kisvárdai államilag segélyezett iparos-kereskedelmi tanonciskola lett az új név. Az iskola igazgatója Vargha János volt, akinek aláírása és az 1934/35-ös felvételi napló fotója a 9. sz. mellékletben.

A kereskedőtanoncok létszáma csak 18 fő, fűszeres, vaskereskedő, divatáru kereskedő szakmákat oktattak. A létszám az ipartanoncokkal együtt 100-200 fő között mozgott.

A kisvárdai tanonciskola 1920/21. tanév felvételi- előmeneteli és mulasztási naplóját ha elemezzük, a következő megállapításokat tehetjük:

Az első fő rész a felvételi napló, tartalmazza a tanonc személyes adatait, megjelölve az előképzettségét, vallását, iparágát, beíratási díj összegét és beíratás időpontját. A tanévben szinte folyamatosan történt a beíratás. Az anyanyelv megjelölése is szükséges volt. Az iparos tanulók bejegyzése 150 sorszámú, melyet 1921. június 3-án Orosz Pál, mint iparházi biztos aláírásával hitelesített. A kereskedő tanulók felvételi naplója 1920. szeptember 2-án kezdődött és 26 sorszámmal 1921. április 18-án zárult.

A második fő rész Az előmeneteli és mulasztásra vonatkozó adatokat tartalmazta. Fontos adatként szerepeltették azt, hogy évisméltó-e, melyik rajzosztályba jár, kezdő, vagy haladó csoportba. A hiányzás vezetése nagyon fontos a törvényi tankötelezettség teljesítése miatt.

Az iparos és a kereskedő tagozaton eltérnek a tantárgyak, mindkét tagozaton azonos tantárgyak a magaviselet, a szorgalom, a vallás, az írás, az olvasás, a közismeretek (földrajzi és történelmi, természettudományi), a kémiai és technológiai, a közgazdaságtan.

Iparos tagozaton a fogalmazás (üzleti levelezés, váltóismeret), a számolás, az ipari számvetés és könyvvitel, a szabadkézi rajz, a mértani rajz (mértan), a szakrajz, a háztartás-tan, a kézimunka.

Kereskedő tagozaton: a fogalmazási gyakorlatok, az irodai munkálatok, a földrajz, a kereskedelmi számtan, a könyvvitel, a váltóismeret és levelezés.

A statisztikai adatokat az iskolai év végén a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatalhoz kellett elküldeni, melyben a tanulók adataira vonatkozó összesítéseken kívül a pedagógusokra vonatkozó iskolai végzettséget, foglalkoztatási státuszt (főfoglalkozásúak-e vagy mellékfoglalkozásúak) is meg kellett adni.

A Rendtartási szabályok 18.§ kimondja, hogy „minden iskolai év végével, az arra rendelt iskolai előljárással vezetés mellett nyilvános vizsgálatok tartatnak, melyekben a kétes haladású tanulók különösebben megvizsgálatnak.”

---

²⁸ Péter Imre: Szakmunkásképzés...17.o.

Az 1920/21-es tanévben az előkészítő osztály létszáma 47 fő, osztályfőnök Bán Lajos. Az előképzettségek: 3 tanuló nem járt iskolába, zömmel 1-2 elemi végzettséggel rendelkeztek. 22 szakmában tanultak. Kimaradt 9 fő, 8 fő hiányzás miatt 1 fő pedig elégtelen osztályzatot kapott.

Az oktatott tantárgyak: vallás, írás, olvasás, ipari számvetés és könyvelés, szabadkézi rajz és mértani rajz.

A hiányzásokat félhavonta zárták le. Zömmel igazolt hiányzások voltak.

A naplórészt minden oldalon lezárta 1921. június 28-án az osztályfőnök és az igazgató.

I. a. osztály elemzése: A beírt tanuló száma 45 fő. kereskedő 13 fő, iparos tanulók 32 fő. Általában 4-6 elemi végzettséggel rendelkeztek. Csupán 4 fő járt előkészítő osztályba.

4 fő elégtelen osztályzatot kapott, 1 fő hiányzása miatt nem osztályozható. Az osztályfőnök Vargha János, mint igazgató is 1921. június 30-án zárta le a naplórészt minden tanulónál.

I/b osztály beiratkozott 40 fő, csak ipari tagozat volt. Elégtelen osztályzatot 3 fő kapott, „tömeges hiányzás miatt nem osztályozható” 2 fő, másik osztályba ment 3 fő, 4 tanuló felszabadult. Az osztályfőnök Orgován Sámuel.

II-III. osztály 4 tanuló volt a III. évfolyamon 1 kereskedő 2 géplakatos és 1 fő cipész. A kereskedő tanuló előképzettsége 3 gimnázium volt és egy év után felszabadult.

A II. évfolyamra 40 beírt tanuló található a naplóban. Hiányzás miatt 1 fő, kimaradt 4 fő, felszabadult 5 fő. Az osztályfőnök Gabos Mihály, aki a rajz haladó csoportot tanította.

Ha az évfolyamok létszámait megvizsgáljuk, látható, hogy a III. évfolyamra csak néhány tanuló iratkozott be. Ennek az az oka, hogy a tanonc bármikor felszabadulhatott, ha tanonc szerződése lejárt.

Az előkészítő osztályban magas a létszám, előképzettségük nagyon alacsony, vagy egyáltalán nincs is, a lemorzsolódás viszont magas. Az I. évfolyamon a legmagasabb a létszám, hiszen akinek volt már 4 elemi osztálya az már nem járt előkészítő osztályba. Ebből az évfolyamból viszont már 4 fő fel is szabadult.

A kiemelten fontos rajz tantárgyat kezdő és haladó csoportban tanulták. Érdekességként szeretném megemlíteni, hogy volt olyan növendéke is az iskolának, aki korábban 4 gimnáziumi osztályt végzett és alig egy év alatt szerezte meg a szakmai bizonyítványt.

Az 1922/23-as tanévben a 10. sz. mellékletben lévő kisvárdai iparostanonc-iskolában kiállított Fölvételi-lap alapján igazolva láthatjuk, hogy Kovács Ferenc tanuló tanulmányait 1922. október 18-án kezdte meg és 1923. augusztus hó 1 napján szabadult fel. Előképzettsége pedig négy gimnázium. Az első félévben vallás, írás, földrajz, történelem, fogalmazás, számolás, ipariszámvetést, szabadkézi rajz tantárgyakból kapott osztályzatot. A második félévben viszont már csak könyvvitel tantárgyat tanult. Tehát tíz hónap alatt szerezte meg az iskolai végzettségét kereskedő szakmában.

VI. 1922. évi új ipartörvény hatása a szakoktatásra

Az új törvény a szakosítás kérdésében intézkedett. A XII. törvénycikk 112.§ kimondta, ha valamely községben az ugyanabban az iparcsoportban foglalkoztatott tanoncok száma eléri a 40-et, ezek részére a tanonciskolában külön szakirányú oktatást kell nyújtani. A szakirányú oktatás megszervezésével 1924-ben kezdett foglalkozni a vallás- és közoktatásügyi miniszter az ebben az évben kiadott „Az iparos tanonciskolák Szervezete és Tantervi Utasítása, alapján. Az oktatás irányát tekintve az ipari tanonciskoláknak több fajtáját különböztették meg:

- a**, általános irányú tanonciskola,
- b**, általános irányú iparos tanonciskola szakoktatással,
- c**, szakirányú iparos tanonciskola,
- d**, tanonctanfolyamok,
- e**, ismétlő iskola ott, ahol az oktatott létszám 25-nél kevesebb volt.

A kereskedő tanonciskolák szervezete, tanterve is elkészült az 1922-es törvény alapján, mely szerint minden község, amelyben a kereskedőtanoncok létszáma elérte a 40-et, külön kereskedő tanonciskolát, ha pedig a kereskedőtanoncok létszáma nem érte el a 40-et, de a 25-öt meghaladta, kereskedő tanonc tanfolyamot köteles volt felállítani és fenntartani. Ha a kereskedőtanoncok külön létszáma 25-nél kevesebb, a kereskedő tanoncok a községben fennálló iparostanonc iskolában, illetőleg iparostanonc tanfolyamon, vagy ezek hiányában a népoktatási intézményekkel kapcsolatos továbbképzési iskolában kötelesek voltak eleget tenni iskolalátogatási kötelezettségüknek. Az 1922-es törvénynek a szakirányúsításon túl fontos intézkedése volt a leánytanonc-iskolák felállításának elrendelése. Ekkor már a koedukációt kezdték elfogadni, mégis több helyen üdvösebbnek tartották a különválasztást.

Az 1924-ben kiadott „Az iparos tanonc iskolák szervezete és tantervi utasítása” alapján az iskolák általában 4 felmenő osztályra tagozódtak, szükség esetén előkészítő osztállyal. (9. sz. melléklet). A zárójelben foglalt számok a szakirányú tanításra berendezett tanonciskolák tantárgyfelosztását mutatják. 1924-ben a tantárgyfelosztást és a heti óraszámokat a 13. sz melléklet tartalmazza.

A megyében a törvény hatására újabb tanonciskolák alakulnak. A számuk már eléri a tizenegyet 1925-re. 1924-ben Dombrádon, Nyíregyházán Női ipariskola, 1925-ben Balkányban is megalakították. Tanonc tanfolyamról csak Kemecsen tudunk. A Nyíregyházi Jótékony Nőegylet Női ipariskolája 1927-től műhelyfenntartásával bővült. Ebbe az iskolába a beiratkozott tanulók száma 1922-1926-ig 150-190 fő között, a tanfolyami létszám pedig 60-130 fő között változott.²⁹

---

²⁹ Uo. 45.o.

Kisvárdában az 1920 után alapított üzemek részben még továbbra is mezőgazdasági termékeket dolgoztak fel, részben pedig a trianoni új országhatárok miatt nélkülözhetetlen termékeket állítottak elő. Kisvárdán a Vulkán Vasöntöde 1921-ben alakult, a megye egyik legrégebbi ipari üzeme. Az első években vaskályhát és asztali tűzhelyeket gyártottak, rövid időre megszervezték a petróleumgyárat, a fűrésztelepet és a homoktéglagyárat. Ezek a „gyárak” azonban még mindig nagyon kevés munkást foglalkoztattak. A Vulkánban békeidőben 20-30 dolgozó volt, csak amikor hadianyaggyár lett, akkor ugrott fel 120-150 főre a létszám. A Vulkánban 1940-ben a háborúba bevonuló dolgozók pótlására 24 tanoncot vettek fel. A körülmények a munkahelyen rendkívül egészségtelenek voltak. A munkások naponta 12-16 órát dolgoztak. A felnőttek napi keresete soha nem haladta meg a 2 pengőt, a tanoncok pedig 80 fillérért dolgoztak. A munkások öltözete sem volt kielégítő. A szociális körülmények siralmasak voltak. 1938-ig például a műhelyben mécses szolgáltatta a világosságot. Az első szociálpolitikai intézkedésekre csak 1942-ben került sor.³⁰ A másik üzemben a szeszfinomítóban 40-50 fizikai munkás dolgozott. Változatlanul megmaradt a kisipar túlsúlya. A kisiparosok igényelték elsősorban a tanoncok képzését az iparos és kereskedő iskolától. Az 1930-as években a kisiparban dolgozók száma - mester, segéd és tanuló együtt - 1300 és 1500 között ingadozott. Az 1922-es ipartörvény szellemében Kisvárdán általános irányú iparos tanonciskola működött, és ennek keretében történt a kereskedő tanoncok szakoktatása is. A zsidó lakosságnak a helyi kisiparban és kereskedelemben betöltött szerepe meghatározó volt.

A törvény nem rögzítette pontosan a tanulóviszony idejét, hanem csak az alsó és felső határát szabályozta egy-négy év közötti időtartamban. Az időtartam az iskolai előképzettségtől, valamint a szülő és a mester megállapodásától függött.

Az 1922. évi ipartörvény kapcsán 1924-ben új szervezeti szabályzat lépett életbe, s ez időtől kezdve a királyi tanfelügyelő megbízásából több szakfelügyelő kezdte látogatni az iparos tanonciskolákat. Ez a felügyeleti rendszer maradt életben az 1935. VI. törvénycikk alapján szervezett önálló tanonciskolai szakfelügyelet életbeléptetéséig. A tanonc bármely osztályból felszabadulhatott, ha a szerződése lejárt. A tanulóviszony a tanoncszerződés megkötésével kezdődött. A napló formai megjelenése is megváltozott.

1924-ben rekord létszám iratkozott be a kisvárdai iparos-kereskedelmi tanonciskolába. A teljes létszám 384 fő, melyből 296 fő szerzett szakmai képesítést. Szakma szerinti megoszlás: cipész 88 fő, szabó 48 fő, géplakatos 42 fő, kereskedő 42 fő, csizmadia 32 fő, asztalos 27 fő, kerékgyártó 16 fő, kovács 13 fő, borbély és fodrász 12 fő, szobafestő 5 fő, rézműves 4 fő, egyéb szakmák összesen 17 fő.

---

³⁰ A kisvárdai vasöntöde (1921-1981) gyár- és gyártmányismertetője, 65-66. o.

Az előkészítő osztályba 59 fő iratkozott be a lemorzsolódás 20 fő, országos átlagtól magasabb, 34%. Az oktatott tantárgyak: hit-és erkölcsstan, magyar nyelv és üzleti levelezés, számtan, mértan, írásos és rajzmunkák külalakja.

I. évfolyam a beiratkozottak száma 103 fő, lemorzsolódott 24 fő,-23%.

Speciális tantárgyak: kereskedő tagozaton: földrajz és történelem, ipari könyvvitel és költségvetés. Az iparos szakmáknál szabadkézi és mértani rajz.

II évfolyam beiratkozott 153 fő, lemorzsolódott 29 fő-19% Speciális tantárgy iparos tagozaton a természettan és vegytan.

III. évfolyam beiratkozott 69 fő, lemorzsolódott 15fő - 21%. Speciális tantárgyak voltak a szakrajz és szerkezettan, technológia. Kereskedő tagozaton: polgári és közgazdasági ismeretek.

Az osztályfőnökök: Tényi Gyula és Bartha Károly. (16. sz. melléklet – 1. sz. diagram)

A vizsgáztatás az 1922-es XII. törvénycikk 119. §-a szerint megalakított felügyelő bizottság előtt történt, úgy, hogy a munkáltató jelentette a Szolgabírói Hivatalnak, mint elsőfokú iparhatóságnak a tanulóidő leteltét. Az iskola a bizonyítványt kiállította. A gyakorlati vizsga a felügyeleti bizottsági tagok jelenlétében, kijelölt műhelyben történt. A jelölt a munkát elvégezte, amiről a vizsgáztató felügyelő, bizottsági tagok írásos nyilatkozatot adtak. Mivel a tanonciskolában nagyon sok szakmában folyt a képzés, ez megnehezítette az ott tanítók munkáját. Az oktatás színvonala ilyen körülmények között eleve nem lehetett magas, s erről elsősorban nem a tanítók tehetek.³¹

A tárgyi feltételek minimálisak voltak, a tanonciskolának nem volt önálló épülete, a jelenlegi Szent László utcában lévő Somogyi Rezső Általános Iskolában tanultak a diákok (korábban 2. sz. iskola - a korabeli iskola képe a pályázat 2. oldalán látható). A minisztériumi rendeletek sem követelték meg a megfelelő előképzettséget: például olyan kivételeket is engedélyeztek, melynek alapján esetleg analfabéta is szerződteshető volt. Az elméleti tantárgyak oktatása mellett az ipariskola tanítói természetesen gondot fordítottak a tanoncok erkölcsi, ideológiai nevelésére is.

Az 1927/28-as tanévben már újra Kisvárdai Iparostanonciskola lett az iskola hivatalos neve.

A tankötelezettség teljesítésének fontos helyszíne volt az iparosiskola. (6-15 év). A tankötelezettség ellenőrzését a községi előljáróság tartotta nyilván. Ennek gyakorlati megvalósítását látta el az Egyéni lap, mely tartalmazta a személyes adatokat. Az iskola igazgatójának vagy tanítójának aláírással kellett igazolni a beiratkozás időpontját.

A megengedett hiányzásokat is törvény szabályozta. A hiányzások igazolására is nyomtatványt rendszeresítettek, ezzel is megakadályozva a lemorzsolódást és a büntetések kiszabását. A hiányzásokról jelentést kellett küldeni a járási főszolgabírói hivatalnak. Bírságokat is kiszabtak, melyek részben a fenntartási költségeket fedezték

---

³¹ Péter Imre Szakmunkásképzés....19.o.

Ellenőrzések: A felügyeletet szakmai, fenntartási területen több irányból végezték. 1933-ban Förstner Tivadar iparoktatási főigazgató, Benkő András királyi tanfelügyelő. Nyíregyházán, László Árpád iparoktatási szakfelügyelő Községi Képviselőtestületől Mácza Béla községi bíró felügyelőbizottsági tag

Továbbképzések: a tanítók végzettsége nagyon különböző volt. Nem volt önálló iparostanonc iskolai tanítóképzés. A speciális ismeretek elsajátítására tanfolyamokat szerveztek, illetve folyóiratot jelentettek meg Magyar Iparosnevelés címmel. A színvonalasabb munka érdekében 1932-ben az iparostanonc-iskolai Tanítók Országos egyesülete XII. rendes közgyűlést tartott.

1933 nyarán Maczkó Sándor és Németh Bertalan szakrajz tanfolyamon vett részt. Iparoktatási Főigazgató úr rendelkezése szerint központilag kiadott „épület-és géplakatos ipari szakrajzi vezérfonalak”, valamint „utasítás a könyvvitel és költségvetés tanításához” segédanyag megküldésével segítették a tanítást. Szemléltetés céljára a fa és fémipari szakiskola fémipari modelleket szállít 24P 20 fill értékben

A szerelőipari szakrajzi vezérfonal szintén megérkezi 1934-ben. 14 db fémipari modell is rendelkezésre áll 38,60 P értékben.

A magyar tanoncoktatás félévszázados évfordulóját nagyszabású kiállítás szervezésével ünnepelték Budapesten 1934-ben ezen a kisvárdai tanonciskola is részt vett.

1934-ben: Treitli Károly és Halász Ferenc okl. gépészmérnök nyári tanfolyamon vett részt

Jutalmazások: A kereskedelmi és iparkamara a kiváló előmenetelű tanulók jutalmazására az iskola tanáraitól kért javaslatokat.

Adatszolgáltatások: Statisztikai adatokat a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatalnak és Szabolcs vármegye. Királyi Tanfelügyelői Hivatalnak szolgáltatott minden tanévben. A kereskedelmi és Iparkamara Elnökségének Debrecenbe, az 1929-1933 között felszabadult tanoncok adatainak megküldése.

Személyi ügyek: Pályázatok meghirdetése, a beérkezett pályázatok elküldése Dr. Tesléry Károly részére a Királyi Tanfelügyelői Hivatalhoz Beérkezett pályázatok: Vitéz Bartha Károly, Trimmer Róbert, Halász Ferenc, Korcsinszky Mihály, Maczkó Sándor, Németh Bertalan, Orgován Sámuel, Tényi Gyula, Dr. Török Péter, Treitli Károly, Vandra Jenő, Vargha János igazgató részéről, valamint Klein Herman hitoktató.

Vitéz Bartha Károly lemond ipari iskolai állásáról.

Németh Bertalant állásából felmentik, ipariskolai tanító közismereti és rajz óráit kiosztják. Csóka Béla állástalan okleveles tanítót pedig megbízzák a feladatok elvégzésével.

VII. 1936 évi VII. tc. hatása

Az iparostanonc-oktatásban 1936-ban új szakasz következett be, amikor a VII. törvénycikk kimondta: a tanonciskolai oktatás eredményessége érdekében az illetékes miniszter a vallás - és közoktatásügyi miniszterrel együtt szabályozza, hogy az év melyik szakában lehet szerződést kötni és segédvizsgát tenni. Ugyancsak ez a törvénycikk rendelkezett arról, hogy tanoncként csak az alkalmazható, aki legalább az elemi népiskola 6. osztályát eredményesen elvégezte, továbbá, hogy a tanoncoknak évenként legfeljebb két részletben 14 nap szabadságot kell adni. Országosan, Kisvárdán is elsősorban a kisipar foglalkoztatta a tanoncokat, a gyáripar aránya lényegesen kisebb volt: pl. 1940-ben országosan a kisipari tanoncok száma 77428 fő, a gyáriparban foglalkoztatott tanoncok száma 13039 fő volt. A kisiparosokat ebben nem nemzetgazdasági vagy művelődéspolitikai szempont, hanem az önérdek vezette, a tanulóknak ugyanis az olcsó munkaerőt látták, alkalmazásukkal igyekeztek a gyáripparral szemben versenyképességüket fenntartani.

Az iparostanoncok heti 9 órában elméleti oktatásban részesültek. A tananyag tantárgyakra való felosztása differenciáltabb volt, mint korábban, és jobban szolgálta a szakmai oktatást. A gyakorlati képzést a kisiparosok műhelyében, a mesterműhelyekben kapták meg.³²

A megyében alakult iskolák közül a 40-es évek-ben a tanulólétszám lényegesen lecsökkent. Ennek hatására néhány iskola történetében nem találunk adatokat. Valószínű, hogy átmenetileg megszűnt. A Kisvárdához legközelebb elhelyezkedő mándoki tanonc iskola történetében is 1949-ig semmilyen adat nem található. A nagyobb településeken, ahol „Tanonc Otthon” működött kulturális tevékenységet is folytattak. Nyíregyháza ilyen település volt. Azok az iskolák tudtak folyamatosan működni, ahol a gyakorlati lehetőség is adott volt. Ilyenek a mezőgazdasági területeken lévő iskolák. Mátészalka, Baktalórántháza, Tiszavasvári.

Az iskola alakulásától 1938-ig mint általános irányú iparostanonc iskola működött, ettől kezdve szakirányúvá fejlesztették. Ekkor lett az intézmény új neve: Kisvárdai Szakirányú Iparos Tanonciskola.

Az 1937-38-as naplók adatai szerint már leány- és fiútagozaton egyaránt folyt a képzés, tehát az iskola koedukálttá vált. A lány osztályba beiratkozott 66 fő közül a következő leányszakmákban folyt oktatás: női szabó 38 fő, kalapkészítő 6 fő, női fodrász 8 fő, cukrász 1 fő, kereskedő 12 fő, nyomdász 1 fő. A lemorzsolódás 7 fő-11%.

Vallás szerinti megoszlásuk:

Református:	10 fő-15%
Római katolikus	19 fő-29%

---

³² Péter Imre Szakmunkásképzés...19. o.

Görögkatolikus	4 fő-6%
Izraelita	33 fő -50%

Az osztályfőnök: Berecz Emma.

A fiú tagozatra beiratkozott 312 fő. Előkészítő osztály nem volt. A lemorzsolódás 80 fő, 26%. Ez nagyon magas, minden negyedik tanuló kimaradt.

Szakma szerinti megoszlás: cipész 57 fő, szabó 68 fő, géplakatos 13, kereskedő 31 fő, csizmadia 7 fő, asztalos 13 fő, kovács 10 fő, borbély és fodrász 23 fő, szobafestő 6 fő, rézműves 4 fő, pék 9 fő, hentes 15 fő, cukrász 8 fő, egyéb szakmák pl. kalapos, pincér, kerékgyártó, 1-2 fővel. Az osztályfőnöki feladatot Dr. Maczkó Sándor, Korcsinszky Mihály, Glatz László és Vértesi Géza látták el. Több tanár párhuzamosan a gimnáziumban és az elemi iskolában is tanított.

A gyakorlati képzés, gyakorlati oktatás független volt az iskolától. A tanonciskolának semmiféle beleszólása, irányító szerepe vagy ellenőrzési joga nem volt. A tanoncok érdekképviselőjét az Ipartestület gyakorolta. 1927-ig ezt a feladatot Bencs Mihály látta el, majd ettől kezdve Rozipál János lett az Ipartestület elnöke. 1920 óta ő már egyébként is irányító szerepet vitt a testület életében. „vezetésre predesztinált egyéniség, az iparosság jól választott, mikor vezetőjévé emelte”. Elnöksége alatt erősödött meg az Ipartestület.³³ A tanonc felszabadulása csak akkor történhetett meg, ha az iskola igazolta, hogy az elért osztályzata alapján a felszabadulásának iskolai szempontból akadályja nincs.

A tanonciskolák többségének – köztük a kisvárdainak – nem volt önálló tanári kara, de gyakran még önálló igazgatója sem. A tanoncotatást legtöbbször mellékfoglalkozásként látták el, ugyancsak innen került ki az igazgatók nagyobb része is. A tanerők a legváltozatosabb előképzettséggel rendelkeztek: voltak köztük gimnáziumi, kereskedelmi, tanítóképző-intézeti, polgáriskolai tanárok tanítók, felső-ipariskolát végzetek és iparosok.

A tanítás során igen nagy gondot jelentett a tankönyvhiány, a régi tankönyvek új kiadásáról időben nem gondoskodtak. Sokszor a tanulók jelentős része nem is rendelkezett tankönyvvel.

Az 1939/40-es tanévre 253 fiú- és 57 leánytanuló iratkozott be a kisvárdai tanonciskolába. Tanulócsoportok száma 11 volt. Az iskola igazgatója ekkor Mátyás István volt. Életrajza a 14. sz. mellékletben, fotója a 15. sz. mellékletben található. Az iskola tanárai: Kisgyörgy János, Freitti Károly, Bokor Kálmán, Glatz László, Karzó Dezső, dr. Muskoczky János, Vértesi Géza, Papp Melánia, Márczy Rózsa, Bakajsza Mária. A leánytanulók megoszlása szakmák szerint: női fodrász 11 fő, női szabó 36 fő, fűzőkészítő 2 fő, fehérnemű varrónő 2 fő, női kalapos készítő 2 fő, divatáru kereskedő 2 fő, fogtechnikus 1 fő, könyvkereskedő 1 fő.

³³ Nézó István, Szeifried Zoltán: Kisvárdai Történelmi Mozaik 66.o.

Fiú tanulók megoszlása: asztalos 13 fő, bádogos 4 fő, borbély 18 fő, cipész 55 fő, géplakatos 24 fő, hentes 9 fő, kereskedő 19 fő, kőműves 11 fő, nyomdász 9 fő, pék 9 fő, rézműves 3 fő, szabó 33 fő, szobafestő 10 fő, kovács 6 fő, molnár 6 fő, csizmadia 4 fő, egyéb 20 fő.

Tekintettel a világháborús viszonyokra a Vulkán Vasöntöde 1940 tavaszán - 2-3 évre - 24 tanulóval kötött tanoncszerződést géplakatos és vasöntő szakmai képzésre. A háború jelentősen visszavette Kisvárdai nagyközség fejlődését is. Már korábban - 1930 és 1940 között is - csökkent a vállalkozói kedv. Akinek tőkéje volt, inkább menteni, mint kamatoztatni akarta. Jelentősen csökkent a település lakossága is: 1940-ben 14 782, a világháború után 1950-ben már csak 13 055 főt tartottak nyilván.³⁴

A statisztikai adatokból nehezen olvasható ki, de Kisvárdának mintegy 4000 zsidó lakosa lett az emberirtó fasizmus áldozata. S ezek jelentették az igazi progressziót a település gazdasági életében, az iparban és a kereskedelemben egyaránt. Ez óriási veszteség volt a nagyközség számára. Valamennyien magyarnak vallották magukat, s többségük egy évszázada, vagy még annál is régebb idő óta Kisvárdán élő családok leszármazottjai, a nagyközség kapitalista fellendítésében résztvevő családok gyermekei voltak. Az esztelen népiirtás veszteségeit az 1945 után megkezdődött magyarányú városba költözés sem tudta kiegyenlíteni.

Mindezek az események hatottak az iskoláztatásra is, a település kisipara, kereskedelme szinte elvesztette bázisát, a zsidóságot. A háború utolsó éveiben a tanulók létszáma már csökkent, gyakoribbak lettek a hiányzások.

A Kisvárdai Vidék c. helyi újságban több cikk is foglalkozott az iparostanoncok nevelésével. Ilyen szempontból igen tanulságos megállapításokkal találkozhatunk az 1943. május 13-i számban Albert Antal tollából:

„Minden tekintetben kiváló iparosokat kell nevelnünk. Ezt a nevelést és a mesterség minél tökéletesebb elsajátítását a mesterek és az ipariskolák végzik. Mindkét nevelési tényező munkájától és a tanoncok jóakarától függ a szebb, a jobb, a helyesebb tanoncnevelést. Ezen a téren még igen sok a kívánnivaló. Több tanonciskolára lenne szükség. Sajnos, ez a mostani időkben nem igen lehetséges.”

A cikkíró megfogalmazza azokat az aggályokat is, amelyek akadályozták a még igényesebb nevelést:

„...Persze azt nem volna szabad megtenni, illetve megengedni, hogy a tanonc más munkakört végezzen, amire nem köteles, s ami őt megalázóvá teszi. Még szívességből sem ... Becsülje meg a mester az inast amint leendő kollégáját, szakmabelijét. Ez a megbecsülés természetesen még jobban vonatkozik a tanoncra. Legyen tisztelettudó, udvarias, előzékeny és hálás mesteréhez, aki oktatja és

---

³⁴ Ács Zoltán: Tanulmányok...54. o.

neveli... A tanonc becsületes mestersége megkívánja, sőt joggal követeli, hogy mesterségéhez méltó viselkedést tanúsítson. Értékelje embertársait. A jó modorú és jó munkájú iparosokat keresik fel a vevők. Nem mindegy tehát, hogy „milyen” az iparos.” (Kisvárdai Vidék 1943. május 13. 2.o.) A pályamunkában több tanév tanulólétszámait sikerült kigyűjteni, beleértve a vallási megoszlást is. (11. és 12. sz. mellékletek)

Ha a táblázatban szereplő jellemző adatokat értelmezzük a következő megállapításokat tehetjük: Az előkészítő osztályok létszáma nagyon magas. Az 1930-as évektől csökken, majd meg is szűnik a létjogosultsága. Ennek az az oka, hogy az 1936 évi VII. törvény kimondja, hogy tanoncnak csak az alkalmazható, aki az elemi népiskola 6 osztályát elvégezte. Az iskola összlétszámában az a trend fedezhető fel, hogy 1922 után folyamatosan emelkedik a létszám. A lemorzsolódás nagyon magasnak ítéhető. Az iskolai átlag az országos átlaghoz hasonlítható, 20% körüli. A kimagasló évek, ahol már a 30 %-ot is eléri, sőt meghaladják: az 1927/28-as tanév, 1928/29-es tanév és 1933/34-es tanév.

A vallás szerinti összetételnél a területre jellemzően a református vallásúak voltak a legnagyobb számban. A többször hivatkozott izraelita vallásúak számát ha összehasonlítjuk azt tapasztaljuk, hogy 1925-től 1931-ig a számuk meghaladta a római katolikus vallásúakét. A harmincas évek végén pedig a reformátusok számát is megközelítette. Érdekes, hogy az 1937/38-as tanévben a lány osztályban ez az arány az összlétszám 50%-a volt.

Az oktatott szakmák összetétele: Az iskolák állítására vonatkozó 1884. évi XVII. t.c. szerint a tanonc mindaddig, míg tanideje az iparosnál tart, köteles iskolába járni. Ebből az következik, hogy a tanulóidőt, a szakmát az iparos döntötte el. Ez az oktatott szakmák számán is látható. Szinte minden vizsgált évben elérte a harmincat. Ha ezt az átlag létszámra vissza osztjuk átlagosan 10-13 fő lett volna szakmánként. Ezt sajnos nem lehet átlagban vizsgálni. Ha az eloszlást figyeljük, azt tapasztaljuk, hogy egyes szakmáknál csak 1-2 fő van, míg néhány szakmáknál 50-60 fő is szerepel. Ez is okozta azokat a problémákat, melyek a színvonalra voltak jellemzők.

Ha az iskolatípus feladatát abból a szempontból kell vizsgálni, hogy mennyire tudta teljesíteni a „munkaerőpiac” igényeit, elmondható, hogy csak abban a szakmában tartottak inast, melyben a további munkalehetőségek biztosítottak látszottak. Ennek az lett a következménye, hogy csak szűk területi igények kielégítésére volt alkalmas. Az un. vasas szakmáknak meghatározó szerepük volt a képzésen belül. A gyáripár viszonylag kevés létszámot volt képes igényelni. Ez is nagymértékben a terület gazdasági fejlettségének, illetve fejletlenségének a függvénye volt.

VIII. Összegzés

Pályamunkám végére érve megállapítható, hogy a magyar szakképzés hihetetlenül gazdag és változatos történettel bír. Az ezeréves magyar iskola történetének egyik nagy fejezetét alkotja, amelyet sokáig elhanyagoltak a történészek, a neveléstörténettel foglalkozók.

A dolgozat megírását nehezítette, hogy egyes korszakokhoz bőséges és részletes volt a forrásanyag, más időszakoknál viszont tényanyaghiánnyal küszködtem. Kevés anyagot találtam az 1910-20-as évekről Kisvárdán, valamint a megyei adatoknál hiányos volt az 1930-1945-ig terjedő időszak. Így nagyon nehéz volt az egyenletes színvonalat biztosítani az egyes periódusok bemutatása során. Ennek ellenére úgy ítélem meg, sikerült felvázolnom az intézményes szakoktatás fejlődését országos szinten, bemutatni a megyei és helyi gazdasági, társadalmi és politikai változásokat, amelyek hozzájárultak a helyi szakképzés megindításához. Az elemzés során a politikai, társadalmi háttér feltárására viszonylag kevesebb figyelmet fordítottam, inkább a gazdasági élet és a szakmai képzés folyamatának nyomon követésére fókuszáltam. A vizsgált időszakban a lendületet adó reformkori változások után a két világháború és a gazdasági világválság hatása sem hagyható figyelmen kívül.

Összességében elmondhatjuk, hogy a magyar ipar és így a szakképzés is fejlettségében elmarad a nyugat-európai országok többségétől. A magyar iparon és szakképzésen belül különösen elmarad megyénk, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ipara és szakképzése. A viszonylagos fejletlenség történelmi örökség, a felzárkózásban egyenetlenségekkel találkozhatunk.

Az idők során hazánk sokat fejlődött, igyekezett utolérni a nála fejlettebb országokat, ez a dualizmus korában majdnem sikerült, de később az I. világháború, majd Trianon, ezután a II. világháború megakadályozta ezeket a törekvéseket, és a felzárkózás helyett ismét lemaradtunk a világ ipari centrumaitól.

A dolgozat elején feltett kérdéseimre több helyen megfelelő válaszokat kaptam. Megerősítést nyert, hogy a termelés, a szolgáltatás és a szakoktatás igen szoros kapcsolatban állnak egymással. Az időbeli eltolódások viszont nagyok az igények és a megvalósulás között. A személyi és tárgyi feltételek viszonylag alacsony szinten megoldottak voltak, de ezt törvényi előírások egyébként is szabályozták. A feldolgozás során vezérfonalat jelentett a tanoncképzés változásait meghatározó folyamatos törvényi módosulás.

Számomra, mint közismereti végzettségű pedagógus számára sok tanulsággal járt a szakképzés történetének feldolgozása, az iskola 60 éves történetének bemutatása, hiszen a kisvárdai szakképzés jelentősen hozzájárult a város és a környékbeli szakember utánpótlásának biztosításához. A dolgozat írása közben megerősödött bennem az a nézet, hogy hazánk, és szűkebb pátriánk, megyénk

és Kisvárda csak a minőségi szakoktatás megszervezésével az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésével, a vidéki turizmus meghonosításával, természeti és kulturális értékeink kiaknázásával tud kitörni és fejlődni. Ez nemcsak a mi generációnk feladata, hanem gyermekeink és unokáink generációjáé is. Úgy gondolom hazánk Európai Unió csatlakozása felgyorsíthatja ezeket a folyamatokat, és akkor hazánk újra a gazdag és művelt világ részévé válik.

Mellékletek

1. sz. melléklet

A kisvárdai mesteremberek céhének szabályai

1. *A városba bejövő minden iparos a céhmesternél köteles jelentkezni.*
2. *A céhmester tudta nélkül intézkedők 3 forintra büntetendők.*
3. *Aki a céh tagja kíván lenni, a mesterek által megállapított összeget fizesse. A mester fia fele összeget, ha idegenből jött legény veszi el egy mester leányát szintén fele összeget, ha viszont egy itteni mesterfi veszi el egy másik mester lányát semmit ne fizessen.*
4. *Az inas három évig tanuljon, a harmadik év végén felszabadítják, utána köteles vándorolni.*
5. *Ha valaki munkatársaival összeférhetetlen, nem folytathatja mesteriségét. Az sem, aki emberölést követ el. Ha valaki megszólja a másikat, a céh által megszabott büntetést fizesse.*
6. *Ha idegen munkás jön be a városba bármelyik mester magához fogadhatja és dolgoztathatja. Aki ebben zavarni merészeli, 1 forintot fizessen.*
7. *Ha a mester másik mestertársával, segédjével, inasával pereskedik /viszálykodik/ az illető mester segédei, /társai/ addig ne dolgozzanak + 1 forint büntetés terhe mellett, míg az ügyet a mester el nem rendezi. Ha a mester segédjét rágalmazza, segéd abbahagyhatja a munkát, míg a mester meg nem követi. Ha az ügy nem tisztázódik, vigyék a dolgot a város bírója elé, de ez esetben mindketten büntetést fizetnek a céhnek.*
8. *Ha valamelyik mester egy másik mester segédjét, attól elcsábítja, vagy a piacon lármázna, kocsmázna, istent gyalázza, nem járna templomba 1 forintra büntetődjék.*
9. *Ha az egymással találkozóik közül valamely nem köszön, vagy ha valaki a mesterek jelenlétében anélkül, hogy elfordulna az orrát fújja, vagy ha kineveti a mestereket 24 dénárt fizessen.*
10. *Ha valaki a mesterek közül a mesteriségről lemond, a céhnek jelentse be.*
11. *Ha valaki nem él példás családi életet, nem folytathatja mesteriségét.*
12. *Ha valakinek nem céhbelivel akad peres ügye, intézze a céhen belül, de a városi bírósághoz is fordulhat.*
13. *Három napon túl egyetlen idegen legény sem maradhat valamely mesternél, kivéve, ha letelepedni akar, 60 dénár büntetés terhe mellett.*
14. *A céhtagoknak és családtagjaiknak végtisztességére 40 dénár büntetés terhe mellett mindenki köteles elmenni. Idegenből jött mester vagy legény ápolására a céhmester adjon pénzt.*
15. *A kisvárdai vártól és várostól két mérföldre terjedő körzetben senki nem folytathat olyan mesteriséget, amelynek Kisvárdán céhe van. A kisvárdai céhnek lehetnek vidéki tagjai is. A vásárra érkező idegen mesterek készítményeit a céhmester felülvizsgálhatja, 2 forint büntetés és a mesteriség szerszámainak elkobzása mellett. Az árak megszabása is a céh feladata.*

(Kisvárdai '90: 50-51. p.)

2. sz. melléklet

Tanoncok és iparossegédek száma 1872/73-as tanévben

Folyószám	<i>községek nevei, melyekben az iparostanoncok és segédek tanultak</i>	<i>Tanoncok száma</i>	<i>Iparos segédek száma</i>	Összesen
1.	Nyíregyházán	231	246	447
2.	Kis-Várdán	64	109	173
3.	Nyír-Bátorban	43	20	63
4.	Nagy-Kállóban	25	17	42
5.	Nyír-Baktán	13	9	22
6.	Polgáron	13	3	16
	Összesen:	389	404	793

Forrás: Péter Imre: Szakmunkásképzés Szabolcs-Szatmárban-előzmények, 11.o.

3. sz. melléklet

Szabolcs megyében élő iparos tanoncok adatai 1874-ben

Járás	Község	Tanulók száma	Iskolába		Írni, olvasni		Vasárnapi iskola
			jár	nem jár	tud	nem tud	
I.	f: Mándok	22	-	22	20	2	nincs
I.	a: Kisvárda	75	-	75	41	34	nincs
	a: ?	46	2	44	46	-	van
	k: ?	26	-	26	18	8	nincs
II.	f: Nagykálló	38	38	-	38	-	van
	Balkány	9	-	9	2	7	nincs
III.	a: Nyírbátor	35	10	25	22	13	van
III.	f: Nyírbakta	12	12	-	12	-	van
IV.	a: Tiszalök	6	-	6	6	-	nincs
IV:	Szt.Mihály	6	-	6	6	-	van
IV.	Tiszadob	3	-	3	2	1	van
IV.	Polgár	20	-	20	19	1	nincs
IV:	k: Nyíregyháza	142	-	142	122	20	nincs
	Összesen:	440	62	378	354	86	

I.= Kisvárdai járás; II. = Nádudvari járás; III. = Nyírbátori járás; IV.= Dadai járás; a: = alsó; k: = középső; f:= felső; = két vasárnapi iskolában a tanítás járvány miatt szünetel.

Forrás: Gyarmathi Zsigmond (szerk.): Szabolcs-Szatmár Megyei Helytörténetírás III-IV. Nyíregyháza, 1982, Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár

4.sz. melléklet

Az iskolába járó 13 – 15 éves tankötelesek iskolatípusok szerinti eloszlása Szabolcs megyében

Év	Ismétlő	F.nép	Iparos	Alsó ker.	Ip. Tanm.	Gimn.	Összesen
1882	5008	36	-	-	-	244	5288
1883	4825	38	-	-	-	185	5048
1884	6052	39	138	-	-	270	6499
1885	6302	34	?	-	?	305	6641
1886	6630	59	?	-	?	283	6972
1890	7206	98	?	?	?	376	7680
1892	7835	56	742	64	86	380	9163
1893	7777	60	730	67	?	331	8965

Forrás: Gyarmathi Zsigmond (szerk.): Szabolcs-Szatmár Megyei Helytörténetírás III-IV. Nyíregyháza, 1982, Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár

5.sz. melléklet

Tanonciskola tantervének heti óraszámjai

Tantárgy	I. osztály	II. osztály	III. osztály
1. Olvasás és hozzáfűzött reáloktatás	1	1	1
2. Üzleti fogalmazás	1	1	1
3. Ipari számvitel és könyvvitel	2	2	2
4. Rajz	3	3	3
Összesen	7 óra	7 óra	7 óra

Forrás: Győriványi Sándor: A szakképzés története Magyarországon 107.o.

6.sz. melléklet

Tankötelesek Szabolcs vármegyében

	1889/90. tanév	1879/80 tanév	Változás fő	Változás %
Tankötelesek száma	34616	32221	2395	+7
Tényleg iskolába jár	30643	26350	4293	+14
Nem jár	3973-12%	nincs adat	nincs adat	nincs adat

Forrás: Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár IV.B.404. 51. doboz XIV.344/1890 akta

7. sz. melléklet

Iskoláztatás helyzete Kisvárdában 1884

Összes tanköteles	Iskolába járó				Összesen jár	Hiányzik
	6-12 év		13-15 év			
	fiú	lány	fiú	lány		
721	290	260	14	10	577	144

Forrás: Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár IV. B.404. 42. XIV. 67/1884.

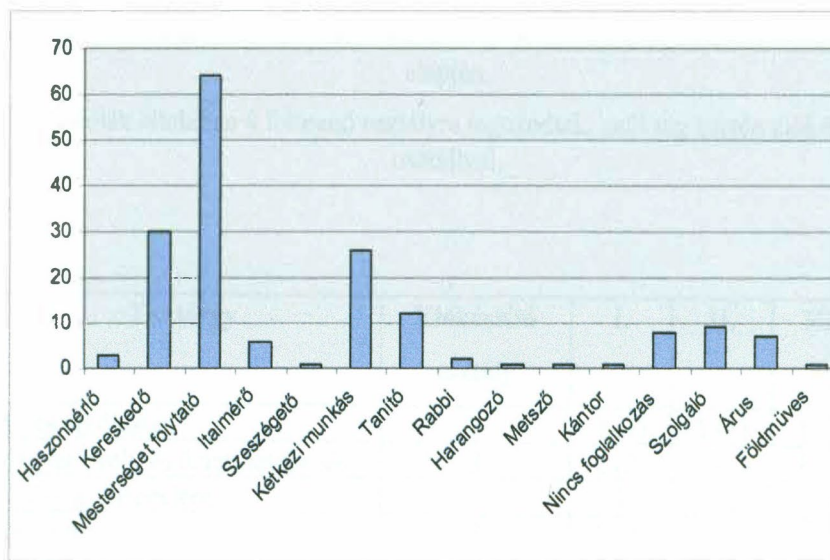
Következtetés: minden ötödik tanköteles tanuló nem járt iskolába, a tanulók 20 %-a.

8. sz. melléklet

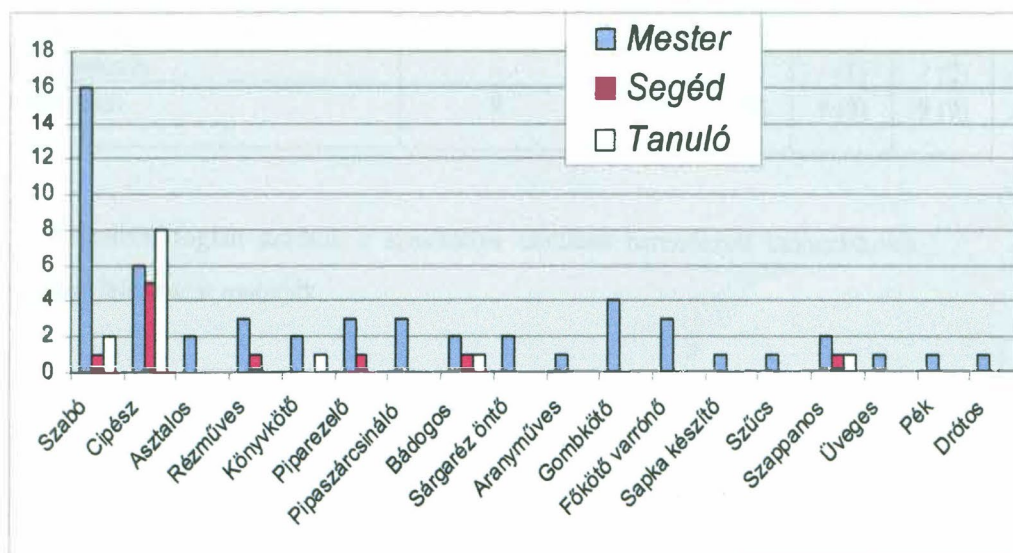
Az 1848-as népesség - összeírás adataiból

Kisvárdai zsidó lakosságának megoszlása foglalkozások és mesterségek szerint:

Foglalkozások:

Mesterségek:

Megjegyzés: A népesség-összeírásában szereplő legnépesebb zsidó település Kisvárda, 161 családban 723 zsidó élt.

9. sz. melléklet

Vargha János igazgató, egyben osztályfőnök felszólító felhívása a mulasztás igazolására és a tanonciskola felvételi, előmeneteli és mulasztási naplójának borítója az 1934/35-ös tanévről

III. b.

A kisvárdai iparostanonciskolától.

Friedman Jenő szülő urnak

Szt. László -ucca 19. szám.

Láng Géza nevű tanonca

aprilis havi 9 óra mulasztását

nálam három nap alatt igazolni sziveskedjék.

Kisvárdá, 1935. május 18.

Vargha János
osztályfőnök.

10. sz melléklet

Kovács Ferenc kereskedő tanuló értesítője az első félévről

Tanonc neve: <u>Kovács Ferenc</u>		Első félévi értesítő.		
Születési helye: <u>Hivárda</u>		Magaviselet	— — — — — <u>20</u>	
Születési ideje <u>1904</u> év <u>dec</u> hó <u>10</u> nap		Szorgalom	— — — — — <u>20</u>	
Anyanyelve <u>magyar</u> Nyelvismeret		Vallás	— — — — — <u>elgyűrés</u>	
Vallása <u>ref.</u>		Írás	— — — — — <u>20</u>	
Iparága <u>keresked.</u> üzleti minősége <u>keresked.</u>		Olvasás	— — — — — <u>20</u>	
Minő iskolákat végzett? <u>Wgim. Hiv.</u>		Közismeretek	Földrajz, történelem	— — — — — <u>változó</u>
Hol? <u>Hivárda</u>			Természettudomány	— — — — — <u>—</u>
Mióta jár inasiskolába? <u>1 év.</u>			Vegytan, technológia	— — — — — <u>—</u>
Az elmúlt évben melyik iskolába járt?			Közgazdaságtan	— — — — — <u>—</u>
_____ melyik osztályba?			Foglalmazás (üzleti levelezés)	— — — — — <u>leheto</u>
Himlő ellen mikor oltatott be? <u>1905.</u>		Számolás	— — — — — <u>20</u>	
Volt-e himlős? <u>Nem</u> Mikor?		Ipari számvetés	— — — — — <u>elgyűrés</u>	
Munkaadójának		Könyvvitel	— — — — — <u>—</u>	
Neve <u>Kovács József</u>		Szabádkézi rajz	— — — — — <u>elgyűrés</u>	
Foglalkozása <u>kereskedő</u>		Mértani rajz (mértan)	— — — — — <u>—</u>	
Lakása <u>Flórián tér</u>		Szakrajz	— — — — — <u>—</u>	
_____		Első fél éven át mulasztott	— <u>96</u> félnapot	
_____		Ezekből nem igazolt	— <u>=</u> félnapot	
_____		Jegyzet:	_____ órát	
_____		Kelt <u>Hivárda 1923. Március 15.</u>		
_____		Látta:		
_____		<u>Kovács Ferenc</u>	<u>Kovács József</u>	
_____		igazgató (osztályfő).	iparosmester.	

11. sz. melléklet

Kimutatás a tanulólétszámokról és a vallási megoszlásról.**Az 1920/21 tanévtől az 1939/40-es tanévig**

Tanév	Létszám fő				Vallás szerinti megoszlás			
	Előkészítő osztály	Felsőbb osztály	Összesen	Lemorzsolódás fő-%	Református	Római kat.	Gör kat.	Izr.
1920/21	47	129	176	28-16	62	58	21	35
1921/22	86	190	276	46-16	89	86	39	62
1922/23	101	278	379	88-23	136	115	54	74
1923/24	69	321	390	92-24	140	112	60	78
1924/25	59	325	384	88-23	133	92	57	102
1925/26	60	339	399	94-24	138	102	50	109
1926/27	50	303	353	64-18	125	89	46	93
1927/28	34	247	281	95-33	117	63	34	67
1928/29	49	493	542	167-31	153	89	108	192
1929/30	38	339	377	94-25	138	82	64	93
1930/31	26	288	314	61-19	113	72	47	82
1931/32	30	232	262	47-18	90	70	42	60
1932/33	32	204	236	39-17	80	68	36	52
1933/34	28	198	226	68-30	69	73	39	45
1934/35	26	185	211	51-24	67	60	30	54
1935/36	49	205	254	47-19	75	67	50	62
1936/37	35	227	262	22-8	77	75	50	60
1937/38	-	312	312	80-26	92	92	57	71
1937/38 lány	33	33	66	7-11	10	19	4	33
1938/39	-	313	313	68-22	91	89	47	86
1939/40	-	310	310	46-15	87	85	72	66

Forrás: Felvételi- előmeneteli és haladási naplók Kisvárdai Irattár

12. sz. melléklet

Szakmák szerinti megoszlások

Szakmák	az évfolyamokon tanulók száma									
	20/21	21/22	22/23	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30
asztalos	11	21	26	42	27	45	38	30	37	32
bádogos	5	5	4	12	5	9	8	5	10	6
borbély és fodrász	8	18	11	11	12	14	17	16	23	19
Cipész	48	48	86	85	88	92	81	59	54	41
Cipő felsőr. készítő	1	1	5	5	3	11	7	10	12	6
Cukrász	0	0	0	1	1	1	0	1	4	2
Csizmadia	23	32	33	27	32	28	23	10	12	7
Géplakatos	16	28	57	39	42	40	26	11	24	15
hentes	1	2	5	6	3	5	6	7	11	13
kádár	1	2	2	4	3	2	3	1	2	3
kalapos	3	4	2	8	1	2	1	2	3	1
kályhás	0	1	0	2	0	1	1	0	2	1
Kéménysepr..	0	1	0	0	1	1	1	1	0	1
kerékgyártó	5	12	20	8	16	6	8	7	7	4
kereskedő	18	35	45	15	42	38	33	35	45	28
kovács	3	7	11	18	13	11	9	7	9	7
kőműves	1	2	9	7	1	12	11	14	35	32
kötélverő	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0
lakatos	2	6	0	6	0	0	0	1	0	0
mézes kalács	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0
molnár	0	2	0	2	2	3	2	0	0	2
nyomdász	0	0	0	0	0	0	0	4	7	6
órás	1	2	5	3	2	1	2	1	1	1
Pék	1	2	1	3	2	2	3	4	10	7
réz műves	2	2	4	3	4	3	3	1	1	2
szabó	16	35	44	48	52	54	49	41	46	33
szobafestő	8	6	3	17	5	6	6	8	9	5
egyéb	0	0	5	17	17	12	15	10	11	9

Szakma	az évfolyamokon tanulók száma										
	30/31	31/32	32/33	33/34	34/35	35/36	36/37	37/38	37/38	38/39	39/40
asztalos	29	28	17	14	5	11	10	13	0	14	13
bádogos	5	1	1	2	2	2	1	5	0	3	4
borbély, fodrász	26	26	24	25	21	25	26	23	8	25	24
cipész	50	45	44	44	51	65	60	57	0	52	55
cipő fels	5	8	6	4	3	4	1	0	0	4	2
cukrász	1	0	1	2	0	2	2	8	1	5	2
csizmdia	9	10	7	6	4	6	7	7	0	7	4
géplak.	20	17	18	16	16	16	16	13	0	15	24
hentes	13	9	13	7	7	7	10	15	0	16	9
kádár	2	2	2	2	1	3	1	2	0	3	0
kalapos	1	1	1	1	1	0	2	2	6	6	2
kályhás	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
kéménys	1	1	0	0	0	0	1	1	0	2	1
kerékgy	2	3	1	0	0	0	1	2	0	2	3
kereske	35	23	29	29	25	27	26	31	12	28	22
kovács	10	9	10	7	6	6	8	10	0	13	6
kőműve	21	9	1	1	2	1	2	9	0	9	11
kötélver	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
lakatos	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
molnár	3	7	3	5	4	3	3	4	0	4	6
nyomdá	7	8	6	6	9	8	8	0	1	9	9
órás	1	1	1	1	1	2	2	0	0	3	2
pék	10	14	9	11	9	10	9	9	0	12	9
réműve	1	2	1	1	1	0	1	4	0	1	3
szabó	41	29	28	31	33	45	49	68	38	66	36
szobafes tő	3	4	2	2	2	3	4	6	0	6	10
egyéb	16	5	11	9	8	18	11	23	0	7	7

Forrás: Felvételi- előmeneteli és haladási naplók Kisvárdai Irattár

Tantárgyfelosztás és heti óraszám

A tartalmi munka fejlődésének érzékeltetésre utaló két óraterv 1924-ből.

A kiadott „Az iparos tanonc iskolák szervezete és tantervi utasítása” alapján

Tantárgy	Előkészítő	I.	II.	III.	IV.
Hit és erkölcsstan	1	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (1)
Magyar nyelv és üzleti levelezés	3	2 (2)	1 (1)	1 (1)	-
Földrajz, történelem	-	1	(1)	-	-
Számтан	3	2 (2)	1 (1)	-	-
Mértan	2	-	-	-	-
Természettan, vegytan	-	-	2 (1)	2 (1)	-
Polgári és közgazdasági ismeretek	-	-	-	1 (1)	-
Ipari könyvvitel és	-	-	1 (1)	1 (1)	2 (2)
Szabadkézi rajz és mértani rajz	-	3 (3)	3	-	-
Szakrajz és szerkezettan	-	-	- (3)	3 (3)	4 (4)
Technológia	-	-	- (1)	- (1)	2 (2)
Összesen:	9	9 (9)	9 (9)	9 (9)	9 (9)

Forrás: Péter Imre: Szakmunkásképzés Szabolcs-Szatmárban-előzmények, 33-34.o.

A zárójelbe foglalt számok a szakirányi tanításra berendezett tanonciskolák tantárgyfelosztását mutatják.

Mátyás István életútja

(1888-1970)

Mátyás István Magyarbikalon (Ma Románia.) született 1888-ban, apja Mátyás István földbirtokos, anyja Kupa Erzsébet. A középiskolát és tanítóképzőt Kolozsváron végezte, majd Ung megye több községében működött. A világháborút a 22. honvéd gyalogezredben tartalékos hadnagy harcolta végig. A háború kitörésekor azonnal az orosz harctérre került, ahol 1914. augusztus 21-től 1916. november 2-ig küzdött. Később az olasz frontra vezényelték, és a világháború befejezéséig ott volt az ezredével. Bronz vitézségi érmet, Károly csapatkeresztet és vas érdemkeresztet szerzett. A román megszállás után Magyarországra költözött. Pályin és Zsurkon való tanítás után 1924-től Záhonyban volt az állami elemi iskola tanítója. Nejes Sipos Mária: gyermekei Ibolya és Kató.

Nem csupán gyakorlati pedagógus volt, hanem a pedagógia elméletével is foglalkozott és publikált is a Szabolcsi Tanító c. folyóiratban: A tantermünk köbtartalmának kiszámítása (1930), Kézimunka tanítási anyagának beosztása (1936). „Néhány szó a beszéd-és értelemgyakorlat tanításához (1938). Szintén a lapban számolt be a Felsőszabolcsi Református Egyházmegyei Tanítóegyesület közgyűléséről (1925).

1928-ban a királyi tanfelügyelő elismerő oklevéllel tüntette ki azokat, akik az iskolán kívüli népművelésben az élen jártak. „Az ismeretterjesztő tanfolyamokon kifejtett példászerű munkásságukkal” kitünt tanítók között ott találjuk Mátyás István záhonyi állami elemi iskolai tanítót, népművelési előadót.

1929-ben a megyei tanítóegyesület közgyűlésén Magunkért-egymásért címmel tartott költői hasonlatokban gazdag felolvasása „a tanítóság összetartozandóságának apotheozisa a magunkért-egymásért való élet magasztos gondolatának kívánása volt.” 1930-ban a megyei pedagógiai szemináriumon tartott két természetrajzi előadást. 1934 szeptemberében is megkezdődtek a szemináriumi előadások, Mátyás István Mándokon tartott előadást a település múltjáról és jelenéről, és ennek az iskolai oktatásba való beépítési lehetőségeiről. 1935-ben a VKM a nyírbogdányi járásban megbízta a tanulmányi felügyelettel iskolafelügyelői minőségben. 1936-ban mint tanító és iskolafelügyelő a vármegyei pedagógia szemináriumon a kézimunkázásról tartott előadást. Még ez év májusában a minisztérium a záhonyi elemi iskolából augusztus elsejei határral áthelyezte a kiskvárdai állami elemi iskolához, majd nyáron a Tiszai járásba nevezte ki körzeti

iskolafelügyelőnek. A negyvenes évek első felében is tartott szemináriumokat, mint az elemi tanítója és iskolafelügyelő.

Nem csak ő oktatott, terjesztette az ismereteket, hanem önmagát is képezte. 1929-ben hallgatóként részt vett a tantervet ismertető nyíregyházi tanfolyamon, mint záhonyi állami tanító.

Más irányú elfoglaltságait is ismerjük. Aktív szervezője volt a Vörös Keresztnek, ezért 1932-ben a Magyar Ifj. Vörös Kereszt Végrehajtó Bizottsága az Ifjúsági Vörös Kereszt emlékérmel adományozta neki. 1930-ban „négy nemesen érző, magyarságukért lelkesen küzdő férfúnak”, köztük Mátyás Istvánnak adott a nemzeti munkavédelem megszervezése és fejlesztése érdekében kifejtett munkásságáért kitüntetést Putnoky István ezredes, a Nemzeti Munkavédelem illusztris vezetője. A hazafiasság valóban buzgott benne, 1935-ben a választópolgárok és a Nemzeti Egység Pártja nevében ő üdvözölte Záhonyban a kultuszminisztérium államtitkárát, Tasnádi Nagy Andrást, és a választókerület képviselőjét, dr. Makkai Jánost. Mátyás István *„keresetlen szavakkal köszönte meg a hazafias érzésektől áthatott beszédeket. Köszöni a biztató szót és ígéretet tesz, hogy igaz magyar emberhez illően dolgoznak itt a végeken.”* 1936-os adat szerint is a tanító a Nemzeti Egység Pártja záhonyi kerületének a vezetője.

Az 1939/40-es tanévben bízzák meg az iparostanonc iskola igazgatásával, mely feladatot 1954-ig látja el. Közben továbbra is párhuzamosan az állami iskola tanítója is volt. Működése idején a szakirányú iparos tanonciskola fejlődésnek indult, javultak a képzés tárgyi és személyi feltételei. Igazgatása során bővült a szakmai képzés profilja, például már 1939-ben a leánytanulók számára 8 szakmában, a fiútanulóknak 17 szakmában biztosítottak képzést.

Kisvárda kiemelkedő személyiségei között tartjuk számon.

Forrás: Néző István – Szeifried Zoltán Kisvárdai Történelmi Mozaik 90. o.

15. sz. melléklet

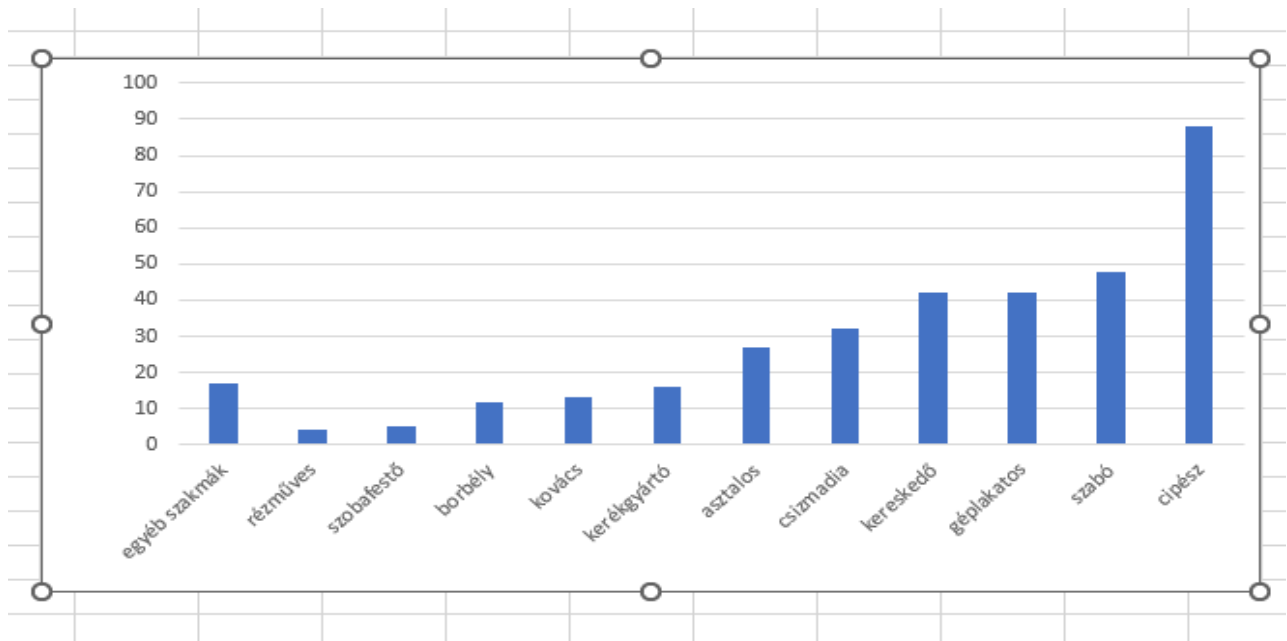
Mátyás István tanonciskolai igazgató családjá körében

16. sz. melléklet

1. sz. diagram: Kisvárdai Államilag Segélyezett Iparos-kereskedelmi Tanonciskola tanulóinak létszámának megoszlása szakmacsoportonként az 1924/25-ös tanévben

Forrás: II. Rákóczi Ferenc Szakközép- és Szakiskola, irattár, saját szerkesztés

Felhasznált irodalom

1. Ács Zoltán (szerk.): Tanulmányok Kisvárdai történetéből. Kisvárdai, 1983, ÉTK Kiadó.
2. Balogh László(szerk.): Neveléstörténet és neveléstörténet-írás. Budapest, 1995, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.
3. Dálnoki-Kováts Jenő (szerk.): A magyar ipar almanachja. Budapest, 1929, A Magyar ipar almanachja kiadó hivatala.
4. Gyarmathi Zsigmond (szerk.): Szabolcs-Szatmár Megyei Helytörténetírás III-IV. Nyíregyháza, 1982, Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár.
5. Győriványi Sándor : A szakképzés története Magyarországon. Budapest, 2000, Nemzeti Tankönyvkiadó.
6. Győriványi Sándor: Fejezetek a magyar szakképzés történetéből I-III, Új pedagógiai Szemle, 1996. 10.
7. II. Rákóczi Ferenc Szakközép-és Szakiskola irattára, Kisvárdai
(az iskola jelenlegi elnevezése: Kisvárdai SZC II. Rákóczi Ferenc Technikum és Szakképző Iskola)
8. Kéri Katalin: Bevezetés a neveléstörténet kutatások módszertanába. Pécs, 2003, JPTE.
9. Kisvárdai Lapok 1888-tól 1911-ig megjelent számai
10. Kisvárdai Újság 1943.
11. Péter Imre: Szakmunkásképzés Szabolcs-Szatmárban 1883-1983. Nyíregyháza, 1983, Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB. Művelődési Osztálya.
12. Gábor Anna: A zsidók betelepítése Szabolcs-Szatmár vármegyébe. Szabolcs-Szatmár Szemle, 1991/1
13. A kisvárdai vasöntőde (1921-1981) gyár és gyártmány ismertetője, 65-66. o.
14. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei levéltár – 1884, 1885 és 1890. évi aktái
15. Makay László: Kisvárdai kapitalista fejlődése
16. Köte Sándor (szerk.): Dokumentumok a magyar nevelés történetéből. 1849-1919, Budapest 1979, Tankönyvkiadó
17. Néző István, Szeifried Zoltán: Kisvárdai Történelmi Mozaik
18. Kisvárdai '90 Tanulmányok Kisvárdáról. Kiadja Kisvárdai Város Önkormányzata 1991.